

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH

3

PODOBY PROPAGANDY

METODICKÁ PŘÍRUČKA K AUDIOVIZUÁLNÍM LEKCÍM

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH
Člověk v tísni, o. p. s.
Šafaříkova 24, 120 00 Praha 2
www.jsns.cz
e-mail: jsns@jsns.cz

Koncept: Karel Strachota

Editorka: Terezie Kolářková

Aktivity: Jiří Krejčí, Lída Součková, Kateřina Šafářová

Texty: Miloš Doležal, Petr Koura, Ondřej Kundra, Ondřej Soukup, Jaroslav Šebek

Na přípravě publikace a audiovizuálních lekcí se dále podíleli:

Kateřina Čadilová, Vítězslav Chovanec, Aneta Kočíková, Kateřina Majdiaková, Linda Šilingerová

Jazyková úprava: Pavla Kučerová, Tereza Ladová

Grafická úprava: >o< mowshe

Rok vydání: 2016

© Člověk v tísni, o. p. s.

Všechna práva vyhrazena

3 PODOBY PROPAGANDY

jsns.cz / Filmy / Mediální vzdělávání / Propaganda
jsns.cz / Filmy / Mediální vzdělávání / Současná ruská propaganda

Příručka **3 podoby propagandy** obsahuje aktivity do hodin a informační materiály k filmům **Mistr propagandy** (Laurence Rees / Velká Británie / 1992 / 51 min.), **Běda tomu, skrze něhož přichází pohoršení** (Přemysl Freimann / Československo / 1950 / 13 min.) a **Masterplan** (Juris Pakalniņš / Lotyšsko / 2016 / 52 min.). Všechny filmy jsou zdarma k on-line zhlédnutí na stránkách jsns.cz.

Tuto příručku vydává vzdělávací program Jeden svět na školách společnosti Člověk v tísni jako čtvrtou v řadě mediálně vzdělávacích sad (1. Být v obraze, 2. Média a chudoba, 3. Současná ruská propaganda).

www.jsns.cz

OBSAH

Mistr propagandy

Synopse	6
Aktivita Zábava je nejlepší propaganda	7
Aktivita Film a propaganda	10
Aktivita Nepřátelé Židé	15
Otázky a odpovědi	19
Rady a doporučení k výuce holocaustu	22

Běda tomu, skrze něhož přichází pohoršení

Synopse	24
Aktivita Černobílý svět	25
Aktivita Naše je pravda	29
Aktivita Tábor pravdy	32
Aktivita Obraz, hudba, slovo	35
Otázky a odpovědi	40
Slovo historika	43

Masterplan

Synopse	46
Aktivita Informační bubliny	47
Aktivita Média jako hlídací pes demokracie	54
Aktivita Jsem ruský okupant	57
Otázky a odpovědi	63

MISTR PROPAGANDY

Laurence Rees / Velká Británie / 1992 / 51 min.

Film představuje postavu nacistického ministra propagandy Josefa Goebbelse. Dobové záběry zachycují počátek jeho politické kariéry, nástup k moci a snahu ovládnout německý film. Snímek s využitím unikátních archivních materiálů a vzpomínek pamětníků – včetně jeho tehdejších spolupracovníků nebo milenky Lídy Baarové – rekonstruuje Goebbelsovy postupy, ukazuje jeho obdiv k tehdejší hollywoodské produkci, ale i soukromý život. Nabízí detailní analýzu technik, které „mistr propagandy“ při vytváření propagandistických snímků využíval, a zachycuje vývoj nacistické filmografie reflektující situaci, v níž se válčící Německo zrovna nacházelo. Sledujeme tak filmové estrády z předválečné doby, antisemitská historická dramata z první poloviny čtyřicátých let nebo komedii Dobrodružství barona Prášila, na kterou stáli obyvatelé bombardovaných německých měst před biografií dlouhé fronty, aby na chvíli zapomněli na tíživou realitu, která je obklopovala.

ZÁBAVA JE NEJLEPŠÍ PROPAGANDA

ANOTACE:

Prostřednictvím aktivity se žáci seznámí se základy moderní propagandy, které sahají do období před druhou světovou válkou, kdy se stala účinným nástrojem pro uchopení a udržení moci nacisty v Německu. Na základě zhlédnutí filmu si uvědomí, jak nebezpečné a účinné je její spojení se zábavním průmyslem.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: jazyk a jazyková komunikace, člověk a společnost, umění a kultura

OV: jazykové vzdělávání a komunikace, společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, estetické vzdělávání

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: MV, OSV, VMEGS, VDO (ZŠ)

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: 14+

CÍLE:

Žáci:

- na základě nacistické propagandy poznají vznik a vývoj moderní propagandy;
- chápou roli zábavy v propagandistickém působení;
- umí vysvětlit pojem propaganda a rozlišují její druhy.

DÉLKA: 30 min.

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST** pro každého žáka
- psací potřeby
- tabule nebo flipchart

POSTUP:

1. Na tabuli napíšeme citát, v němž je jedno slovo vynecháno: *Chytrým a dlouhotrvajícím působením mohou lidé vidět peklo jako ráj, a naopak ráj jako nejhorší způsob života.*
2. Vyzveme žáky, aby se zamysleli, jaké slovo v citátu chybí. Návrhy zapisujeme na tabuli. Poté jim prozradíme, že chybějícím slovem je „propaganda“.
3. Zeptáme se žáků, co si představují pod pojmem „propaganda“? Společně se pokusíme sestavit její definici.

4. Rozdáme žákům **PRACOVNÍ LIST**, který si samostatně přečtou. Na základě získaných informací případně upravíme naši definici a pokračujeme v diskusi, ve které si prověříme, že žáci porozuměli obsahu textu. Klademe otázky typu: *Kde se propaganda uplatňuje? K jakým záměrům se používá? Znáte nějaké konkrétní případy? Kdy se tento pojem objevil poprvé, v jakých dobových souvislostech?*
5. Zeptáme se žáků, kdo je podle nich autorem uvedeného citátu. Můžeme jim dát na výběr několik jmen (např. Karel Čapek, Josif Vissarionovič Stalin, Winston Churchill, Adolf Hitler, Vladimír Putin). Poté jim sdělíme, že autorem je Adolf Hitler.
6. Následuje **projekce filmu**.
Poznámka: Nemůžete-li z časových důvodů pustit film celý, využijte ukázkou (1.–10. min.).

REFLEXE:

Závěrečnou reflexi provedeme formou diskuse, v níž žákům klademe následující otázky: *Jak propagandu chápal Josef Goebbels? Souhlasíte s tvrzením, že zábava je nejlepší propaganda? Znáte některé příklady propagandy ze současnosti? Můžeme zmínit současnou ruskou propagandu, která v souvislosti s rusko-ukrajinským konfliktem zintenzivnila své působení (viz AV lekce Současná ruská propaganda).*

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivita zcela splnila mé očekávání. Už samotný začátek, kdy žáci tipovali chybějící slovo z citátu a potom jeho autora, byl zajímavý. Žáky práce velmi bavila a dokonce chtěli hádat nějaké další citáty. Samotné slovo propaganda pro ně nebylo cizí, ale díky pracovnímu listu si své znalosti rozšířili. Následná ukáзка z filmu je zaujala. Jejich dojmy jsme nakonec probrali v závěrečné reflexi, ve které je důležité, aby pedagog zdůraznil vliv propagandy a zejména médií v dnešní době. S ohledem na časové možnosti výuky bych doporučila zhlédnout celý film. V mém případě si jeho promítnutí dokonce žáci sami vyprosili. Reflexe po filmu byla podle mého názoru velmi zajímavá a produktivní.

Tereza Žilková, Gymnázium Bystřice nad Pernštejnem

PROPAGANDA

Propagandou rozumíme šíření informací a názorů s cílem ovlivnit široké publikum k zaujetí názoru, postoje či jednání, které je v propagandistově zájmu. Propaganda není ideologie, ale nástroj ovlivňování, který mají k dispozici politické, náboženské či jiné organizace.

Propaganda většinou odkazuje na vyšší účel, využívá lidských vášní, strachu i nenávisti. Moderní propaganda využívá široké palety nejrůznějších masových médií – plakátů, filmů, rozhlasových a televizních pořadů, inzerátů, fotografií, tisku, internetu.

Existuje **propaganda oslavná**, jejímž cílem je vytvořit příznivý dojem na organizaci nebo vládu. Příkladem je propaganda nacistického Německa ve 30. letech minulého století nebo komunistická propaganda oslavující úspěchy socialismu a Komunistické strany Československa v ČSSR.

Druhou formou je **propaganda očerňující**. Příkladem je její působení během studené války (1946–1989), kdy veškeré sdělovací prostředky v socialistických státech používaly tuto formu propagandy.

V souvislosti se zdrojem a pravdivostí obsahu se propaganda dělí do tří hlavních kategorií:

- bílá;
- černá;
- šedá.

Bílou propagandu vytváří a rozšiřuje zdroj, který nezakrývá svou totožnost. Protože příjemci znají identitu propagandisty, jeho cíle a politickou zaujatost, mají možnost hodnotit, případně korigovat jednostrannost předkládaných informací.

Černá propaganda neboli propagandistická dezinformace má nejenom ovlivnit, ale také oklamat širokou veřejnost. Obvykle se vyrábí pod cizí vlajkou, neboť pachatel nechce odhalit svou tvář, aby falešný obsah neohrozil jeho dobrou pověst. Černá propaganda je maskovanou lží a jejími nejčastějšími producenty jsou zpravodajské služby, které mají k dispozici potřebnou mezinárodní síť. Komunistické rozvědky v době studené války zaplavovaly zahraniční zpravodajství dezinformacemi, které měly veřejně kompromitovat západní vlády a hlavně USA.

Šedá propaganda kombinuje prvky bílé i černé propagandy. Propagandistický zdroj může, ale nemusí být správně identifikován, ale pravdivost informací je vždy nejistá.

Zdroj: Bittman, L.: *Mezinárodní dezinformace. Mladá fronta, Praha 2000. (zkráceno)*

FILM A PROPAGANDA

ANOTACE:

Aktivita žákům představuje film jako médium, které má značný potenciál pro ovlivnění pocitů diváka, a seznámí je s jeho rolí v propagandě. Žáci hledají odpovědi na otázky týkající se zneužití filmu v Goebbelsově propagandě a zamýšlejí se nad podílem viny tvůrců propagandistických snímků na zločinech nacistického Německa.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: jazyk a jazyková komunikace, člověk a společnost, umění a kultura

OV: jazykové vzdělávání a komunikace, společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, estetické vzdělávání

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: MV, OSV, VMEGS, VDO (ZŠ)

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: 14+

CÍLE:

Žáci:

- si uvědomují využitelnost filmu a filmových technik v propagandě;
- umí vysvětlit roli propagandy v nacistickém Německu;
- dokážou vysvětlit pojem propaganda a rozlišit její druhy.

DĚLKA: 45 min. (včetně projekce filmu)

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST** pro každého žáka
- psací potřeby

POSTUP:

1. Seznámíme žáky s tématem hodiny. Rozdáme jim **PRACOVNÍ LIST** a požádáme je, aby si přečetli otázky, na něž budou hledat odpovědi ve filmové ukázce. Pokud chtějí, můžou si do pracovního listu dělat poznámky i během projekce.
2. Následuje **projekce filmu**.
Poznámka: Nemůžete-li z časových důvodů pustit film celý, využijte ukázku (18.–49. min.).
3. Po projekci rozdělíme žáky do malých skupin a vyzveme je, aby společně vyplnili pracovní list. Necháme jim dostatek času na zamyšlení, diskusi a zapsání odpovědí.
4. Poté společně projdeme, co si jednotlivé skupiny zapsaly.

REFLEXE:

Závěrečnou reflexi provedeme formou diskuse. Ptáme se žáků: *Myslíte si, že by filmy zmíněné v ukázce působily na veřejnost i dnes? Jaký vliv mohly mít na tehdejší německou veřejnost? Jaké filmové techniky byste využili k vytvoření propagandistického filmu dnes?* Upozorníme žáky, že v období před druhou světovou válkou a během ní byl film stále poměrně novou formou zobrazování skutečnosti. Šlo o formu uměleckého vyjádření, která měla významný podíl na ovlivňování veřejnosti. Tuto moc má film dodnes, možnosti zneužití filmových technik k propagandě jsou však dnes díky moderním technologiím daleko širší.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem testoval během semináře k moderním dějinám s žáky septimy víceletého gymnázia a třetího ročníku čtyřletého gymnázia. Díky tomu, že máme na seminář vymezeny dvě vyučovací hodiny, bylo možné filmovou ukázkou, úkoly a následnou interpretaci s debatou stihnout. V úvodu jsem seznámil žáky s promítaným filmem a s otázkami z pracovního listu. Každý žák dostal svůj vlastní arch s odpověďmi. Následovala projekce filmu, po které jsem dal žákům 10 minut na doplnění dalších odpovědí a diskusi ve dvojicích. Na závěr aktivity měli žáci možnost během debaty sdělit své postřehy, které jsem si zapisoval na tabuli tak, aby je viděli všichni. Návodnými otázkami jsem žáky postupně vedl k doplnění dalších informací, které si z filmu vybavovali. Během projekce jsem vyplňoval arch s otázkami spolu s nimi, což je dle mého názoru nutné a velice praktické, pokud se chceme k jednotlivým motivům, informacím či citacím z filmu při diskusi vracet. Žáci byli během projekce soustředění. Všichni si dělali průběžně poznámky, které pak doplňovali či lépe formulovali v čase pro samostatnou práci po skončení projekce.

Petr Šimíček, Gymnázium Olgy Havlové Ostrava

FILM A PROPAGANDA

Na základě filmu Mistr propagandy odpovězte na následující otázky.

1. Jaké konkrétní filmové postupy (techniky) využíval Goebbels v nacistické propagandě?
2. Jakými prostředky se mu dařilo vytvořit z Adolfa Hitlera kult osobnosti?
3. Jaký podíl na nacistických zločinech mají lidé, kteří se na tvorbě nacistických propagandistických filmů podíleli?
4. Jakou roli měla sehrát propaganda v poslední fázi druhé světové války v Německu?

1. Jaké konkrétní filmové postupy (techniky) využíval Goebbels v nacistické propagandě?

Joseph Goebbels prosazoval, aby nacistická propaganda nebyla otevřená, ale skrytě podprahová. Tvrdil, že propaganda je účinná pouze tehdy, když si její příjemce neuvědomuje, že jí je vystaven. Této myšlence odpovídaly i filmové postupy. Podle filmových historiků bylo v období Hitlerovy „třetí říše“ natočeno pouze 14 procent manifestačně politických filmů a 38 procent latentně politických filmů, přičemž 50 procent celkové filmové produkce „třetí říše“ představovaly apolitické zábavné filmy. I tyto snímky však obsahovaly podprahovou propagandu – kupříkladu milostná romance Veliká láska divákům sdělovala, že zamilovaný muž musí před svými city dát přednost vlastenecké povinnosti představované službou v armádě. Apolitické filmy vyráběli nacisté také proto, aby diváci navštívili kino a před zvoleným programem zhlédli filmový týdeník, který nezřídka oslavoval Adolfa Hitlera a německou armádu.

2. Jakými prostředky se mu dařilo vytvořit z Adolfa Hitlera kult osobnosti?

Hitler byl Goebbelsovou propagandou prezentován jako zachránce německého národa před potupou, do níž údajně uvrhli Německo spojenci po první světové válce. Hitler byl na jednu stranu označován za prostého frontového vojáka, tedy „muže z lidu“, na druhé straně jej ale propaganda vykreslovala jako následovníka „velkých mužů“ německého národa – vojevůdce Otto von Bismarcka, císaře Viléma II. a prezidenta Paula von Hindenburga (poslední dva jmenovaní však na Hitlera nahlíželi se značným despektem). Po nástupu k moci byl Hitler prezentován již nejen jako „vůdce NSDAP“, ale jako „vůdce“ celého německého národa. Byl zdůrazňován jeho asketický způsob života a jeho plné nasazení pro Německo – vznikla tak kupříkladu nacistická verze oblíbené koledy Tichá noc, ve které se popisovalo, jak Hitler „bdí nad Německem sám“, zatímco už celý kraj spí. Jelikož důležitou součástí podpory nacistického režimu představovaly ženy, byl Hitler propagandou prezentován jako starý mládenec a o jeho přítelkyni Evě Braunové vědělo jen málo zasvěcených. Svobodné německé ženy tak byly udržovány v „naději“, že se jednou třeba provdají za samotného „vůdce“, u vdaných a starších žen zase vyvolával Hitlerův propagandistický obraz mateřské city.

3. Jaký podíl na nacistických zločinech mají lidé, kteří se na tvorbě nacistických propagandistických filmů podíleli?

Podíl jejich viny je víc etickou než faktickou otázkou. Tito lidé samozřejmě svůj podíl na nacistických zločinech mají, míra jejich viny je však různá a poměrně obtížně stanovitelná. Vyšší míru zodpovědnosti je třeba přisoudit režisérům jako Fritz Hippler nebo Veit Harlan, kteří vědomě (z přesvědčení nebo z oportunistu) vytvářeli filmy šířící nacistické myšlenky. Menší míra zodpovědnosti leží na samotných hercích, kteří vždy nemuseli znát celkový kontext vytvářeného díla. Český herec Vladimír Majer byl kupříkladu angažován pro roli velitele sovětské tajné policie v nacistickém filmu GPU. Jelikož byl ale specialistou na negativní role, nepředstavovalo pro něj toto natáčení nic výjimečného. Po válce byl nejprve odsouzen za účinkování v tomto filmu k tříměsíčnímu vězení, později byl ale viny zproštěn. Spoluúčast na nacistických zločinech odmítala po celý život též režisérka filmu *Triumf vůle* Leni Riefenstahlová s tím, že jí vždy šlo pouze o umění. Historikové však zdokumentovali, že při natáčení filmu *Tiefland* využívala romské vězňe, kteří byli posléze deportováni do vyhlazovacího tábora v Osvětimi.

4. Jakou roli měla sehrát propaganda v poslední fázi druhé světové války v Německu?

Nacisté v závěru války přizpůsobili svoji propagandu aktuální politické situaci. Objektem jejich negativního propagandistického tažení se již nestávají západní mocnosti, se kterými chtějí uzavřít separátní mír, ale především Sovětský svaz. Filmové týdeníky tak přinášejí zpravodajství o násilnostech prováděných údajně sovětskými vojáky na dobytém území. Tato propaganda má spojeneckým bombardováním i válečným strádáním poznamenanou německou společnost vybičovat ke kladení odporu všemi prostředky. K semknutí pod vlajkou s hákovým křížem měl německé obyvatelstvo přimět i monstrózní velkofilm *Kolberg*, který na příběhu německého města, bránícího se francouzskému obléhání v době napoleonských válek, měl divákům vsugerovat myšlenku, že pevné spojení občanů a armády vytvoří účinnou obranu proti mnohonásobné přesile. Výsledkem nacistického propagandistického stroje, pracujícího až „do hořkého konce“, pak byla mimo jiné vlna

MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / PROPAGANDA

FILM

MISTR PROPAGANDY

LIST PRO PEDAGOGY

sebevražd, neboť civilní obyvatelstvo se po porážce Německa obávalo násilností, které znalo z propagandy. V roce 1944 natočili nacisté také propagandistický film v terezínském ghettu, který toto vězeňské zařízení prezentoval jako lázně, ve kterých si Židé spokojeně žijí. Film na rozdíl od starších nacistických snímků již nenapadal ani neurážel židovské obyvatelstvo, neboť byl určen pro mezinárodní veřejnost a měl utajit nacistické vyhlazování Židů.

NEPŘÁTELE ŽIDÉ

ANOTACE:

Na příkladu dvou konkrétních propagandistických snímků žáci zkoumají, jak nacistická filmová propaganda zobrazovala Židy. Zamýšlejí se nad cílem této propagandy a jejími důsledky. Diskutují také o tom, jakou roli kinematografie plnila ve společnosti tehdy a jakou plní dnes a zároveň jak v dnešní době k propagandistické tvorbě přistupovat.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: MV, MKV, OSV, VDO (ZŠ)

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- si uvědomují, jaký dopad měla protižidovská propaganda na postoje německého obyvatelstva;
- se zamyslí nad rolí kinematografie v propagandě z dobového hlediska;
- diskutují nad možnými současnými přístupy ke starým propagandistickým snímkům;
- jsou citlivější vůči antisemitské propagandě.

DĚLKA: 90 min. (včetně projekce filmu)

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST** pro každou skupinu
- projektor
- psací pomůcky

POSTUP:

1. Aktivitu zahájíme **projekcí filmu**.
2. Následuje krátká reflexe, ve které se ptáme, co žáky ve filmu zaujalo nebo překvapilo. Sdělíme žákům, že hlavním tématem aktivity bude nacistická propaganda a Židé.
3. Rozdělíme žáky do čtyř až pětičlenných skupin a rozdáme jim **PRACOVNÍ LIST**.
4. Promítneme žákům znovu část filmu (30:50–39:08 min.) a posléze necháme skupiny, aby vypracovaly odpovědi na otázky v pracovním listu.
5. Skupiny postupně prezentují své odpovědi a diskutují nad různými názory.

MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / PROPAGANDA

FILM MISTR PROPAGANDY

PRACOVNÍ LIST

1. Jak podle filmu nacistická propaganda pojednávala o Židech?
2. Proč si Adolf Hitler objednal protižidovské dokumenty? Jak souvisely s historickými událostmi?
3. Ve filmu byly představeny dva dokumenty – Věčný Žid a Žid Süß. Lišily se v něčem? Jak byly přijaty publikem? Který z nich byl blíže Goebelsovu pojetí propagandy?
4. Myslíte si, že antisemitské dokumenty ze čtyřicátých let mohou být dnes nebezpečné? Měly by být volně přístupné? Svou odpověď zdůvodněte.

1. Jak podle filmu nacistická propaganda pojednávala o Židech?

Velmi negativně. Prezentovala Židy jako podřadné a nebezpečné spoluobčany. V ukázce z dokumentu *Věčný Žid* jsou Židé srovnáváni s krysy. „Krysy jsou lstivé, zbabělé a nelidské, mezi zvířaty představují odchylku a podvrtnou zkázu. Tím se příliš neliší od Židů mezi lidmi.“ V ukázce z dokumentu *Žid Süss* je hlavní postavou Žid, který lstí uvězní manžela nevinné dívky, již znásilní. Je tedy prezentován jako podvodník a násilník bez morálních zásad.

2. Proč si Adolf Hitler objednal protižidovské dokumenty? Jak souvisely s historickými událostmi?

Cílem bylo podnítit protižidovské postoje a nenávisť ve společnosti, aby lidé schvalovali stupňující se perzekuci Židů, která vyústila o necelé dva roky později ve schválené „konečného řešení židovské otázky“, tedy vyvraždění milionů Židů.

3. Ve filmu byly představeny dva dokumenty – *Věčný Žid* a *Žid Süss*. Lišily se v něčem? Jak byly přijaty publikem? Který z nich byl blíže Goebbelsovu pojetí propagandy?

Věčný Žid u publika propadl kvůli okaté propagandě a příliš brutálním scénám, které diváky odrazovaly. Dokument *Žid Süss* naopak slavil ohromný úspěch, film viděly miliony lidí. Goebbelsovu pojetí byl blíže rozhodně *Žid Süss*, prosazoval právě nenápadnou propagandu, která využívá zábavu nebo zasazení děje do minulosti a zapůsobí na diváky požadovaným efektem, aniž by si připadali manipulováni.

4. Myslíte si, že otevřeně antisemitské dokumenty ze čtyřicátých let mohou být dnes nebezpečné?

Měly by být volně přístupné? Svou odpověď zdůvodněte.

Na tuto otázku neexistuje jednoduchá odpověď. Jak k silně propagandistickým snímkům přistupovat, se neshodnou ani odborníci. V Německu jsou oba zmíněné filmy zařazeny na seznam více než 40 zakázaných dokumentů, které mohou být promítány pouze s odborným vědeckým výkladem.

Tyto „zakázané dokumenty“ jsou otevřeně rasistické nebo antisemitské a mohou v divácích podněcovat nenávisť. Propaganda v nich není vždy zjevná, je spíše podprahová. Může se stát, že je budou sledovat diváci, kteří nebudou dobře znát historický kontext, ve kterém díla vznikla, a nebudou k nim přistupovat kriticky. Na druhou stranu dokumenty už nemají stejnou sílu, jako měly dřív, a některé scény vyznívají nyní spíše komicky. Podle zastánců tohoto názoru je lepší díla zpřístupnit a debatovat o nich, než je zakazovat, a dávat jim tak nálepku „zakázaného ovoce“, které bude o to více lákat. Díla se často navíc dají díky rozmachu nových technologií stáhnout na internetu.

U této otázky by se dalo mluvit i o propagandistických seriálech z období normalizace, které je možné běžně vidět na českých televizních obrazovkách – například *30 případů majora Zemana* nebo *Nemocnice na kraji města*.

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Jak se v Německu dostala k moci nacistická strana (NSDAP)?

Nacistická strana představovala po svém vzniku jednu z mnoha nacionalistických a antisemitských politických uskupení, které **po první světové válce těžily z odporu německé veřejnosti vůči ponižujícím mírovým podmínkám**. Pokus NSDAP o převrat v listopadu 1923 v Mnichově, který byl krvavě potlačen, neměl již od začátku velkou šanci na úspěch. Růst popularity NSDAP přichází až počátkem třicátých let v souvislosti s hospodářskou krizí, kdy ji volí lidé zklamaní z dosavadní politiky demokratických stran a NSDAP tak v červenci 1932 získává více než 37 procent hlasů. Velkou roli v tomto úspěchu měla **pracovaná kampaň** a též taktika vedení strany, které se obratně dokázalo **spojovat s nedávnými protivníky** a sbírat protestní voličské hlasy. Přestože spolupráce s komunisty na podzim 1932 vedla k poklesu volebního zisku NSDAP na 33 procent, v lednu následujícího roku byl její předseda Adolf Hitler jmenován říšským kancléřem. Nacisté sice zpočátku neměli v Hitlerově kabinetu většinu, ale postupně přinutili ministry z jiných pravicových stran buď odstoupit, nebo je „přetáhnout“ do svých řad.

2. Kým byl Adolf Hitler, než vstoupil do politiky?

Mladý Adolf Hitler byl politický dobrodruh, který před první světovou válkou žil jako bezdomovec ve Vídni a živil se malováním obrazů pro turisty. Ačkoliv pocházel z Rakouska, za první světové války sloužil v německé armádě a po válce se vydal na politickou dráhu. **Měl bezesporu charisma a dokázal svým řečnickým projevem strhnout masy**. Sám se cítil být zneuznaným umělcem, zároveň byl vegetariánem a abstinentem. Je zodpovědný za rozpoutání nejkrvavějšího konfliktu v lidských dějinách a též za vyvraždění šesti milionů Židů.

3. Kdo byl Joseph Goebbels? Jakou funkci zastával v nacistické straně a ve vládě Adolfa Hitlera?

Goebbels byl absolventem předních německých univerzit a nesporně inteligentním a talentovaným člověkem. Před vstupem do NSDAP se živil jako nepřilíživě úspěšný novinář. Měl též literární ambice, ale o jeho hry a romány nebyl velký zájem. Kdyby se nepřipojil

k nacistickému hnutí, patrně bychom o něm nikdy neslyšeli. Přestože pocházel z Porýní, byl v listopadu 1926 jmenován župním vedoucím (gauleiterem) NSDAP pro Berlín. Díky jeho aktivitám zde nacisté začali získávat stále větší podporu. V dubnu 1930 se stal **vedoucím stranické propagandy a hlavním stratégem následných volebních kampaní NSDAP**. V Hitlerově kabinetu nepůsobil od počátku, ale až od poloviny března 1933, kdy byl jmenován do čela **nově zřízeného ministerstva propagandy a lidové osvěty**.

4. Jaký vztah měl Goebbels k Adolfu Hitlerovi?

Goebbels podle nejnovějších zjištění trpěl poruchou osobnosti známou jako narcismus a k Hitlerovi vzhlížel jako k **určujícímu principu svého života**. Právě díky Hitlerovi a oceňování z jeho strany v sobě dokázal průměrný žurnalista Goebbels najít netušené schopnosti, touha po uznání ze strany „vůdce“ jej stimulovala k větším výkonům. Hitler zasahoval i do Goebbelsova osobního života – zakázal mu například kontakt s českou herečkou Lídou Baarovou. Goebbelsova manželský svazek, ze kterého vzešlo šest dětí, byl propagandou prezentován jako vzorové německé manželství, kde milenecký poměr nemohl existovat. Po Hitlerově smrti spáchal se svojí manželkou sebevraždu a zároveň nechal otrávit všechny své děti, jelikož nechtěl, aby vyrůstaly ve světě bez „vůdce“.

5. Proč je Goebbels nazýván mistrem propagandy?

Goebbelsovy propagandistické postupy byly ve své době velice účinné. On sám prohlásil, že **jediným kritériem toho, zda je propaganda dobrá, je její úspěšnost**. Za špatnou pak označil každou propagandu, která nevede k vytyčenému cíli. Dá se říci, že Goebbels **používal principy moderní reklamy** – kdybychom v některých jeho projevech zaměnili slovo „propaganda“ za slovo „reklama“, vytvořili bychom příručku pro marketing.

6. Na jakých principech byla založená nacistická propaganda?

Goebbels především požadoval, aby byla **propaganda podprahová**. Tvrdil, že propaganda působí pouze tehdy, když si ji její příjemce neuvědomuje. V momentě, kdy se propaganda stává otevřenou, přestává dle Goebbelse působit. Proto v hitlerovském Německu neznalo mnoho otevřeně propagandistických děl, ale spíše snímky, které nacistické myšlenky hlásaly nepřímou a skrytým. Například snímek Žaluji propagoval

eutanázii nevyléčitelně nemocných, aniž se v něm objevil jediný záběr odkazující na nacistickou ideologii. Protižidovský film Žid Süß byl „maskován“ jako historický kostýmní velkofilm a obdobně měl být vnímán i Goebbelsův nejnákladnější propagandistický produkt, film Kolberg – po zhlédnutí příběhu zasazeného do napoleonských válek měli němečtí diváci po vzoru filmových postav vzdorovat postupujícím spojenecským vojskům do posledního dechu.

7. Jakou roli hrála nacistická propaganda ve druhé světové válce?

Úloha nacistické propagandy se postupně proměňovala. Na počátku získávala nacistickým myšlenkám nové davy stoupců, po vypuknutí válečného konfliktu pak měla vyvolávat u německého obyvatelstva nenávist vůči příslušníkům států, se kterými nacisté bojovali (Francouzům, Britům, Američanům, Sovětům). Měla též ospravedlnit nacistickou vyhlazovací politiku vůči Židům a vyvolat ve společnosti vůči této pronásledované skupině nenávist. V závěru války měla propaganda mobilizovat německou společnost k odporu vůči postupu nepřátelských jednotek na německé území a semknout tak „německou národní pospolitost“ kolem nacistických vůdců. V samotném závěru války pak nacisté vytvářeli propagandistická díla, jež měla skrýt jejich válečné zločiny.

8. Byla nacistická propaganda mířena také proti Čechům?

Češi se stali obětí nacistické propagandy nejprve na podzim 1938, když nacisté líčili Československo jako zemi prorostlou „židobolševismem“, která terorizuje sudetské Němce. V roce 1942 pak byl natočen film Zlaté město, který varoval před sňatky Němců s českým etnikem a jeho reprezentanty vykresloval jako proradné, prospěchářské a alkoholu holdující podvodníky. I když byl film natáčen v Praze, veřejně nebyl v protektorátu nikdy promítán a vidět jej mohli pouze členové NSDAP ve zvláštních stranických kinech. Film měl vyvolat u diváků nenávist vůči Čechům, ale zároveň utlumit případné sympatie Němců při plánovaném vysídlení českého etnika na Východ.

V protektorátu vznikl také jeden český propagandistický film – stříhový dokument Kolesa dějin (1945), který již ale nebyl uveden do kin. Historický hraný film Svatý Václav, který měl českého knížete interpretovat jako kolaboranta, nebyl dokončen. **Nacistické**

myšlenky ale podprahově v některých českých filmech nalezneme (Jan Cimbura, Velká přehrada).

Největší nacistickou propagandistickou akcí na území protektorátu byla jednoznačně veřejná **kampaň po atentátu na Heydricha**. V jejím rámci vyjadřovaly statisíce Čechů na veřejných prostranstvích českých a moravských měst údajné pohoršení nad útokem na zastupujícího říšského protektora. Akce byla prezentována jako „dílo rozhořčených Čechů“, ve skutečnosti ji organizovali nacističtí propagandisté z Úřadu říšského protektora. Odmítnutí účasti mohlo být označeno za schvalování atentátu a mohlo vést až k trestu smrti.

9. Podíleli se na nacistické propagandě i Češi?

Některé české herečky jako Lída Baarová, Adina Mandlová nebo Zita Kabátová ztvárnily role v německých filmech. Jednalo se však o **filmy, které otevřeně nehlásaly nacistické myšlenky**. Obdobně pro německou filmovou společnost Prag Film natočili několik filmů čeští režiséři Martin Frič a Miroslav Cikán, jednalo se však opět o „apolitické“ komedie (není bez zajímavosti, že oba tito režiséři natáčeli později v padesátých letech také komunistické propagandistické filmy). Čeští umělci byli v německých filmech uvedeni pod pseudonymy (Cikán jako Friedrich Zittau, Kabátová jako Maria von Buchlow). Jediným českým hercem, který hrál v otevřeně propagandistickém německém filmu, byl specialista na negativní postavy Vladimír Majer. Za roli velitele sovětské tajné policie ve filmu GPU (1942, režie Karl Ritter) byl po válce odsouzen k tříměsíčnímu vězení. Později byl ale osvobozen, jelikož se nepodařilo prokázat, že by se o účinkování v tomto filmu dobrovolně přihlásil. Někteří čeští umělci byli sice po válce veřejně obviňováni ze spoluúčasti na nacistické propagandě, **postupně však byli těchto nařčení všichni zproštěni**.

Odpovědi na otázky vypracoval:

Petr Koura, ústav českých dějin FF UK v Praze

Odkazy:

Holocaust.cz

www.holocaust.cz

Moderní dějiny

www.moderni-dejiny.cz

MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / PROPAGANDA

FILM

MISTR PROPAGANDY

INFORMAČNÍ TEXTY

Památník Terezín – Školákem v protektorátu
<http://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz>

Paměť národa
www.pametnaroda.cz

Doporučená literatura:

BAAROVÁ, L.: Života sladké hořkosti. Librex, Ostrava 1998.
DUFFACK, J., J.: Dr. Joseph Goebbels. Poznání a propaganda.
Komentovaný překlad vybraných projevů. Naše vojsko, Praha 2002.
GOEBBELS, J.: Joseph Goebbels – Deníky. Naše vojsko, Praha 2009–2010.
KAŠPAR, L.: Český hraný film a filmaři za protektorátu: propaganda, kolaborace, rezistence. Libri, Praha 2007.
LONGERICH, P., CINKE, V.: Goebbels: úplná biografie ministra propagandy Třetí říše. Grada, Praha 2003.
MOTL, S.: Lída Baarová & Joseph Goebbels: prokletá láska české herečky a ďáblova náměstka. Eminent, Praha, 2009.
REICHEL, P.: Svůdný klam Třetí říše – fascinující a násilná tvář fašismu. Argo, Praha 2004.
TAYLOR, R.: Filmová propaganda: Sovětské Rusko a nacistické Německo. Academia, Praha 2016.
ŽITNÝ, R.: Protektorátní rozhlasový skeč: Jak zlomit vaz (nejen) králi komiků. BVD, Praha 2010.

Poslední aktualizace 08/2016

RADY A DOPORUČENÍ K VÝUCE HOLOCAUSTU

1. **Využijte příběhu** – pamětníka, dokumentu, filmového příběhu –, díky němu si žáci lépe uvědomí, že se za čísla obětí nacistické perzekuce skrývají skuteční lidé a osudy.
Je důležité, aby žáci pochopili individuální přístup zpracování minulosti (osobní paměti) a brali v potaz všechna rizika osobních vzpomínek (zapomínání, subjektivní selekce, vlastní interpretace minulosti aj.).
2. **Využijte toho, že mnohá svědectví pocházejí od vrstevníků vašich žáků.** Životní osudy dětí, které zažily holocaust v jejich věku, jim budou velmi blízké.
3. **Nemluvte o osudech Židů jen v období holocaustu.** Zasadte je do historického kontextu, aby žáci znali situaci před holocaustem i po něm a byli schopni jeho vznik lépe pochopit.
4. **Zabývejte se nejen oběťmi** (přeživšími i zavražděnými), ale i přihlížejícími, zachránci, pachatelé. Jen tak si žáci udělají komplexní obraz o celé události.
5. **Strukturujte historii holocaustu.** Hledejte společně se svými žáky závažné otázky, na které se pokuste odpovědět (holocaust nebyl nevyhnutelný, ale v určitých momentech bylo velmi obtížné se z něj vymanit – to platí pro všechny zúčastněné). Téma holocaustu nabízí mnoho problematických bodů, které diskutují i renomovaní badatelé, například:
 - Byl holocaust jedinečný?
 - Můžeme jej vysvětlit?
 - Lze jej srovnávat s jinými genocidami?
 - Kdo, případně co bylo hlavní příčinou holocaustu?
 - Kdy padlo rozhodnutí, že nacistické pojetí konečného řešení bude mít právě takovou podobu?
 - Jaké byly reakce samotných Židů?
 - Jak se svět dozvěděl o holocaustu a jak mohl Židům a ostatním pronásledovaným skupinám pomoci? apod.
 Nebojte se, že leckteré odpovědi na tyto otázky budou velmi skromné. Důležité je, abychom společně se žáky utvářeli náš pohled na problematiku.
6. **Využívejte badatelského přístupu žáků** a nebojte se zadat jim k vypracování samostatně nebo v týmu projekt týkající se tohoto období novodobých dějin, například vyhledat osudy a místa v jejich okolí spjatá s holocaustem.
7. **Propojte pohledy různých věd**, různých přístupů, spolupracujte s vyučujícími jiných předmětů. Holocaust není jen otázkou historie, proto doporučujeme mezioborový přístup. Vedle dějepisu tak může být probírán i v hodinách výchovy k občanství / základů společenských věd (teologické a etické otázky), českého jazyka a literatury (autobiografie, literární díla ztvárňující osudy obětí holocaustu), biologie (otázka rasové čistoty), výtvarného umění a hudby (vyjádření emocí, které holocaust v žácích vyvolává) apod.
8. **Používejte přesné formulace** a vybízejte žáky, aby se snažili o totéž. Nejednoznačným jazykem můžete neúmyslně přispět k nesprávné interpretaci tématu. Vyvarujte se používání jazyka válečných zločinců, který odráží jejich názory. Termíny jako „konečné řešení“ je samozřejmě možné citovat a kriticky hodnotit, k popsání této historické události by ale sloužit neměly.
9. **Věnujte se samostatně jednotlivým tématům týkajícím se problematiky holocaustu:**
 - dějiny Židů (ve 20. století);
 - dějiny druhé světové války;

- dějiny antisemitismu;
- dějiny šoa – pokus o obecnou interpretaci;
- dějiny šoa – srovnání dějin ve vybrané oblasti (Čechy například s Polskem, Francií, Bulharskem, Dánskem...);
- dějiny šoa – příběh Terezie;
- pátrání po stopách židovských dějin v okolní lokalitě (paměť osob, míst, dokumentů) aj.

10. Důsledně odlišujte historická fakta od morálního působení. Při výkladu holocaustu vždy vycházejte z historie, snaha o morální ponaučení může vest k výraznému zjednodušení až zkomolení celé problematiky. Morální imperativ by tak neměl vycházet od učitele, ale z příběhu, od pamětníka nebo jiného hosta.

11. Upozorněte žáky, že mnoho důkazů o holocaustu vytvořili sami nacisté (písemné dokumenty, fotografie nebo filmy). Taková svědectví je nutné uvádět v kontextu.

12. Důsledně rozlišujte minulost a současnost, vyvarujte se paušalizace. Zasaďte holocaust do historického kontextu (je nutné odlišit nacistické Německo od současného; uvědomit si, že ne všichni Němci souhlasili s genocidou Židů a jiných skupin a že antisemitismus je celosvětový jev).

13. Nelegitimizujte popírání minulosti. Nedovolte žákům, aby úmyslně překrucovali a zkreslovali historické důkazy, a vzbuzovali tak pochybnosti u ostatních.

14. Vyvarujte se jednoduchých odpovědí na složitou historii. Výklad nezjednodušujte, vždy jej podávejte v historickém kontextu, aby nedošlo k povrchnímu pochopení z hlediska vztahu dobro – zlo. Snažte se o maximální pochopení, ne o morální odsouzení.

15. Diskutujte s žáky o problematice holocaustu, ponechte jim dostatečný prostor pro pochopení situace, reflektujte jejich pocity. Kladte jim otázky, například:

- Co vedlo nacisty k rozhodnutí vyvraždit Židy a další pronásledované skupiny?
- Kdo za to byl odpovědný?
- Kdy se Židé mohli dostat z procesu „konečného řešení“?
- Kdo jim mohl/měl pomoci?
- Jaké bylo chování ostatních skupin obyvatelstva?
- Jaké příběhy holocaustu se uchovaly v kolektivní paměti?

16. Mějte na paměti plusy i minusy různých informačních pramenů včetně těch na internetu.

Pečlivě zvažujte historickou přesnost všech studijních materiálů. V mnoha společnostech rozšířený antisemitismus, homofobie a protiromská atmosféra se mohou projevit i ve vaší třídě. Při výběru výukových materiálů dejte pozor, abyste ukazováním nacistické propagandy a fotografií znázorňujících páchaná zvěrstva nevědomě neposílili negativní pohled na oběti. Cennou pomůckou pro studium a bádání může být pro vaše žáky internet. Upozorněte je na to, že existuje mnoho napohled věrohodných stránek, které však píšou a podporují popírači holocaustu a antisemité, a pomozte jim rozeznat seriózní a faktické informační zdroje. Doporučujte jen ty internetové stránky, které jste předtím prověřili.

Zdroj: www.holocausttaskforce.org (kráceno a upraveno pro české prostředí)

BĚDA TOMU, SKRZE NĚHOŽ PŘICHÁZÍ POHORŠENÍ

Přemysl Freimann / Československo / 1950 / 13 min.

Krátký snímek z roku 1950 o tzv. číhošťském zázraku je ukázkou toho, jakým způsobem fungovala propaganda komunistického režimu v Československu. Ve snaze diskreditovat představitele římskokatolické církve se Státní bezpečnost rozhodla filmově zrekonstruovat záhadnou událost z vesnice Číhošť, kde se v místním kostele během kázání prý několikrát pohnul kříž na hlavním oltáři. Z tohoto „zázraku“ byl obviněn farář Toufar, který údajně jednal na příkaz Vatikánu a měl hrát v tomto až amatérsky působícím krátkém filmu hlavní roli. Toufara po krutém mučení opravdu přivezli do Číhoště, kde ale ani nemohl vystoupit na kazatelnu, zhroutil se a omdlel. Na následky mučení pak zanedlouho zemřel. Jeho roli tak podle některých pramenů nakonec sehrál sám generální prokurátor Karel Čížek. Snímek plný lží a dobově podmíněné rétoriky byl kromě Číhoště promítán ve většině tehdejších kin a byl vyroben v té době rekordním počtu 375 kopií.

ČERNOBÍLÝ SVĚT

Stejná slova, jiný význam

ANOTACE:

Prostřednictvím aktivity žáci analyzují propagandistický jazyk a všímají si použití jednotlivých slov k přesvědčení diváka. Zároveň si uvědomují, že význam slov není absolutní, ale závislý na kontextu.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, VDO (ZŠ), VMEGS

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- rozpoznají kladně a záporně zatížené významy slov v určitém způsobu uvažování;
- si uvědomují, že význam slov není absolutní, ale závislý na kontextu;
- dokážou diskutovat a obhájit svůj názor.

DĚLKA: 45 min. (včetně projekce filmu)

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST 1 a 2** do každé skupiny
- psací potřeby
- lepidlo, nůžky

POSTUP:

1. Aktivitu zahájíme **projekcí filmu**.
2. Rozdělíme žáky do skupin po dvou až třech. Rozdáme jim **PRACOVNÍ LISTY 1 a 2** a necháme je, aby vypracovali úkol z pracovního listu 1.
3. Následně skupiny prezentují a vzájemně porovnávají, kam jednotlivé výrazy zařadily. Všimáme si rozdílů v zařazení jednotlivých slov a případně vybízíme třídu k diskusi nad tím, proč lze dané slovo zařadit do obou kategorií.
4. Vyzveme skupiny, aby si vybraly tři kladná a tři záporná slova a vymyslely věty, ve kterých budou mít jednotlivá slova opačné vyznění než ve filmu. Tedy ty, které byly ve filmu použity v kladném významu, budou v nové větě použity jako slova s negativním zabarvením a opačně.

MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / PROPAGANDA	
FILM	BĚDA TOMU, SKRZE NĚHOŽ PŘICHÁZÍ POHORŠENÍ
AKTIVITA	

5. Skupiny před celou třídou prezentují nově vytvořené věty. Lze postupovat buď po skupinách, nebo jednotlivých výrazech, kdy se postupně přečtou všechny věty, které byly na daný výraz vymyšleny.

REFLEXE:

Reflexe probíhá formou diskuse. Ptáme se žáků: *Napadají vás ještě další příklady slov, která bývají zmiňována jak v pozitivním, tak negativním kontextu? Jak vnímáte slovo kontext? Poté můžeme vytvořit k tomuto slovu myšlenkovou mapu, kterou zaznamenáváme na tabuli. Z tohoto zamyšlení by mělo vyplynout, že jednotlivci i skupiny lidí (s rozdílným vzděláním, věkem, kulturním zázemím apod.) mohou interpretovat význam stejného slova různě, subjektivně a v závislosti na kontextu. Propaganda se na druhou stranu snaží systematicky připisovat některým výrazům pozitivní a jiným negativní výraz v souladu s cíli, které sleduje.*

ZKUŠENOST Z PRAXE:

Aktivitu jsem vyzkoušel ve 4. ročníku gymnázia v rámci výuky dějepisného semináře. Před projekcí filmu jsem zařadil stručný úvod, kterým jsem dokument zasadil do dobového kontextu 50. let a církevní politiky KSČ včetně důvodů a snahy o diskreditaci církve a jejích představitelů. Navazující aktivitu jsem realizoval dle uvedeného postupu. Žáci se povětšinou v zařazení slov shodovali. Během realizace aktivity bych doporučil uvést více informací k problematice propagandy a událostem okolo číhoštského zázraku a smrti pátera Toufara. Vhodné je dle mého názoru zasadit události do kontextu a vysvětlit žákům roli propagandy v daném případě a důvod, proč StB tento dokument natočila. Zajímavé by bylo také využít aktivitu v interaktivní podobě. Například zařazovat pojmy na interaktivní tabuli a okamžitě diskutovat nad důvody jejich zařazování a případně i opačnými významy.

Marek Výborný, Gymnázium Mozartova, Pardubice

MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / PROPAGANDA

FILM

BĚDA TOMU, SKRZE NĚHOŽ PŘÍCHÁZÍ POHORŠENÍ

PRACOVNÍ LIST 1

Vystříhnete jednotlivé výrazy a nalepte je do příslušné poloviny pracovního listu 2 podle toho, zda jsou z pohledu tvůrců filmu kladně či záporně zabarveny. Následně se pokuste formulovat, proč mají daná slova dle vašeho soudu kladný či záporný význam.

BISKUP

OBYČEJNÝ DEN

MÍR

JARO

WALL STREET

VŠEDNÍ DEN

HONOSNÉ AUTO

PRÁCE VESNIČKA

PROSTÍ VĚŘÍCÍ

IMPERIALISTÉ

LID

TÁBOR PRAVDY

VATIKÁN

ZÁZRAK

ZÁPAD

KEJKLÍŘI

MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / PROPAGANDA

FILM

BĚDA TOMU, SKRZE NĚHOŽ PŘICHÁZÍ POHORŠENÍ

PRACOVNÍ LIST 2

+

-

NAŠE JE PRAVDA!

ANOTACE:

Aktivita se zaměřuje na analýzu tzv. newspeaku, jazyka totalitní komunistické moci v Československu padesátých let. Vybrané výpovědi a komentáře snímku slouží žákům k zamyšlení se nad silným propagandistickým zatížením textu.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, VDO (ZŠ), VMEGS

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- rozumí různým způsobům deformace jazyka totalitní moci;
- dokážou vlastními slovy interpretovat skrytý smysl textu;
- diskutují nad záměrem propagandistických výpovědí.

DĚLKA: 45 min. (včetně projekce filmu)

POMŮCKY:

- PRACOVNÍ LIST
- psací potřeby
- nůžky

POSTUP:

1. Aktivitu zahájíme **projekcí filmu**.
2. Následně žáky rozdělíme do skupin po dvou až čtyřech. Každá skupina si vylosuje jednu z výpovědí z **PRACOVNÍHO LISTU** a zamýšlí se nad možnými odpověďmi. Na práci ve skupinách žákům ponecháme cca 5 minut.
3. Vyzveme skupiny, aby si vzájemně postupně představily výpovědi, které si vylosovaly, zasadily je do kontextu komentáře filmu a vysvětlily, v čem vidí její smysl a proč je pro „vyprávění“ důležitá.

REFLEXE:

Aktivitu zakončíme reflexí. Ptáme se: *Jaké jsou typické znaky propagandy?* Snažíme se žáky dovést k zobecnění prostředků užívaných v propagandě (například konstruování opozice my x oni; vytváření imaginárního

nebezpečí, před kterým je potřeba se chránit; vykreslování nepřátel; snaha o to, aby se divák s výpověďmi ztotožnil, apod.). Žáci hledají odpovědi v původních skupinách. Pokud skupina neví, dáváme prostor ostatním žákům, necháváme je diskutovat, snažíme se, aby nápady vzešly od nich. Pojmenované obecné propagandistické postupy pak zapisujeme na tabuli a na konci hodiny je shrneme.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem vyzkoušela s žáky 3. ročníků ve volitelném dějepisném semináři. Žáci již měli povědomí o daném období a uvědomili si, že o vesnici Číhošť a jejím zázraku již něco slyšeli. Avšak i v této třídě se objevili tací, kteří absolutně o této problematice neměli povědomí. Právě pro ně byl potom největší problém rozeznat, jak to bylo s číhošťským zázrakem ve skutečnosti. Také nevěděli, zda fyzicky v zázraku J. Toufar sehrál nějakou roli. Ve velmi malé míře měli tendence uvěřit některým obrazům (viz mechanismus strojku, kterým bylo hýbáno křížem). Až po zhlédnutí první poloviny filmu pochopili, že se jedná o propagandistický film. Smíchem reagovali na pavouka, který tahá za nitky až z dalekého New Yorku. Při práci s výpověďmi žáci ve skupinkách horlivě debatovali a připravovali se na svůj výstup. Celý pracovní list i se všemi výpověďmi jsem třídě promítla na tabuli, aby skupiny měly šanci se podívat na ostatní výpovědi, popřípadě se k nim vyjádřit a debatovat.

Žáci chtěli vědět, jak ve skutečnosti Toufar skončil. Upozornila jsem je na aktuální situaci: exhumace ostatků, pohřeb a snaha o blahořečení. Jako nástavba pro padesátá léta 20. století je tato aktivita výborná.

Tereza Drápalová-Šajtarová, Gymnázium Jana Palacha, Mělník

MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / PROPAGANDA	
FILM	BĚDA TOMU, SKRZE NĚHOŽ PŘÍCHÁZÍ POHORŠENÍ
PRACOVNÍ LIST	

AUTO RUŠÍ KLID MALÉ OBCE.

Klid, všednost, obyčejnost, prostota dne v malé obci vs. přítomnost auta. Co může auto symbolizovat?

ZPRÁVA O ZÁZRAKU MUSÍ BÝT ROZŠÍŘENA STŮJ CO STŮJ.

Proč? Kdo je domnělým autorem tvrzení?

PŘIZNAL, ŽE TO UDEĚLAL Z NENÁVISTI K LIDOVÉ DEMOKRACII. PŘIZNAL, ŽE TO UDEĚLAL Z ROZKAZU VATIKÁNU A BISKUPŮ.

Proč je kladen důraz na kontrast mezi „prostým lidem“ a církevními autoritami?

TO JE ŠŇŮRA, KTEROU TAHAL FARÁŘ TOUFAR CYNICKY KRISTA NA OLTÁŘI A KTEROU CHTĚL TAHAT PROSTĚ A POCTIVĚ VĚŘÍCÍ K NEPRAVOSTEM A ZLOČINŮM PROTI VLASTI.

Jak je možné „tahat věřící k zločinům proti vlasti“? Co bylo myšleno tímto obrazem ve výpovědi? Jak této větě rozumíte?

NITKY V POZADÍ JSOU SLOŽITĚJŠÍ NEŽ MECHANISMUS NEHODNÉHO KNĚZE TOUFARA.

Kam vedou neviditelné „nitky“? Kým měl být kněz Toufar řízen?

A PROČ TO VŠECHNO? PROTO, JOSEFE ZOUNKU, ABYS TY NEMOHL V KLIDU PRACOVAT. PROTOŽE TVÁ PRÁCE POSILUJE TVOU VLAST. A TU ONI NENÁVIDÍ.

Jak souvisí práce zemědělce Josefa Zounka s obranou vlasti? Všimněte si užití tykání v komentáři. Jaký je jeho efekt?

JIM JDE O TO ZNIČIT MÍR. ABY TO MOHLI UDEĚLAT, POTŘEBUJÍ KALIT VODU.

O kom je řeč? K čemu tak silné obrazy destrukce? Jak má výpověď působit na diváka?

TO, CO JSME VÁM UKÁZALI, SE STALO V MALÉ ČIHOŠTI. ALE NEŠLO A NEJDE O ČIHOŠŤ.

O co tedy jde? Jakou roli má v příběhu Čihošť?

NEPŘÁTELE NAŠÍ VLASTI SE SŽÍRAJÍ NENÁVISTÍ A CHTĚLI BY ZNIČIT NÁS VŠECHNY? VŠECHNO TO, CO BUDUJEME. NIČEHO SE NEŠTÍTÍ, ABY DOSÁHLI SVÝCH PALIČSKÝCH CÍLŮ.

Kdo jsou ti zlí lidé a kde žijí? Proč chtějí zničit „nás všechny“?

NAŠE JE PRÁVO, NAŠE JE PRAVDA! A PROTO VÍTĚZÍME!

Lze vlastnit právo či pravdu? Kdo je skryt za plurálem „vítězíme“?

TÁBOR PRAVDY

STRUČNĚ O TOTALITARISMU

ANOTACE:

V aktivitě se žáci seznámí s charakteristickými znaky totalitních systémů. Ty pak konfrontují s konkrétním snímkem a analyzují, jakým způsobem se jednotlivé znaky prakticky promítají do propagandistického filmu.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, VDO (ZŠ), VMEGS

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k učení, k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- se seznámí s charakteristikou totalitních systémů;
- dokážou rozpoznat znaky totalitarismu;
- učí se aplikovat teoretické poznatky na konkrétní materiály.

DĚLKA: 45 min. (včetně projekce filmu)

POMŮCKY:

- **MATERIÁL** pro každého žáka
- papíry a psací potřeby

POSTUP:

1. Aktivitu zahájíme **projekcí filmu**.
2. Po projekci rozdáme žákům **MATERIÁL** a vyzveme je, aby si pročetli znaky totalitních systémů. V případě potřeby vysvětlíme cizí slova a nejasné pojmy.
3. Znovu promítneme film a dáme žákům za úkol, aby v něm našli co nejvíce konkrétních znaků totalitních systémů v praxi. Své poznatky si žáci zapisují během sledování na list papíru.

REFLEXE:

Reflexe probíhá formou řízené diskuse nad vyplněným úkolem. Ptáme se: *Jaké znaky totalitních systémů jste ve filmu našli a jakým způsobem se do něj promítly? Závěrem vyučovací hodiny můžeme také v diskusi otevřít otázku dalších znaků totalitarismu nebo otázky totalitních tendencí v současné společnosti (např. Cítíte se ohroženi totalitarismem?)*

MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / PROPAGANDA	
FILM	BĚDA TOMU, SKRZE NĚHOŽ PŘÍCHÁZÍ POHORŠENÍ
AKTIVITA	

Proč ano? Proč ne? Považujete osobně některý z možných znaků totalitních systémů uvedených v pracovním listě za nebezpečný pro současnou českou společnost? Který z politických režimů současného světa byste označili jako totalitní? Jaké charakteristiky v pracovním listě tento režim naplňuje a jaké nikoliv?).

POZNÁMKA:

Termín totalitarismus má mnoho různých výkladových podob. Aplikuje se na často velmi vzdálené politické systémy (od vlády Maurjovské dynastie v Indii po současnou Korejskou lidově demokratickou republiku). Znaky totalitarismu mohou proto být velmi rozmanité.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem vyzkoušel s žákyněmi 4. ročníku oboru Kosmetické služby. Před samotnou projekcí jsem se stručně zmínil o problematice komunistické propagandy a o číhošťském zázraku. Aktivitu jsem realizoval podle uvedeného postupu. V závěrečné reflexi se žákyně shodly na tom, že ve filmu byla řada znaků typických pro totalitní komunistickou propagandu: potřeba nepřítele, regulace všech oblastí života, kontrola společnosti prostřednictvím tajné policie, atmosféra strachu, potlačování svobody slova. Navíc ještě uváděly zesměšňování věřících a jejich náboženského přesvědčení. Některé z nich poukázaly i na schematičnost tohoto filmu ve smyslu polarizace („nepřátelský“ západ versus „pokrokový“ pracující lid u nás) a deformace jazykových prostředků v padesátých letech 20. století. Na závěr jsem žákyním doporučil zhlédnout film In nomine patris a dokument z cyklu Neznámí hrdinové – Číhošťský svědek o Janu Zmrhalovi, posledním ze svědků číhošťského zázraku.

Atmosféra při prezentaci aktivity byla živá a spontánní, což bylo dáno skutečností, že se ve třídě nacházejí jak ateistky, tak i věřící žákyně. Rozhodně tuto aktivitu doporučuji k realizaci na dalších školách.

Milan Zachodil, SSOŠ Břeclav, s. r. o.

ZNAKY TOTALITARISMU

Totalitarismus (z latinského totus = celý) je politický systém, jehož vládcí se snaží o udržení (totální) politické moci všemi dostupnými prostředky bez ohledu na vžitě (státo)právní normy a všeobecně přijímané mravní principy.

Možné znaky totalitarismu:

autoritativní vláda jedné politické síly

jediná „pravdivá“ revoluční utopistická ideologie určující veškeré směřování coby politické „náboženství“

regulace všech oblastí života

kult osobnosti – adorace vůdce

ideologická manipulace (propaganda) šířící se skrze státem kontrolovaná média

potlačování svobody slova

potřeba nepřítelů

etnická, rasová či sociální genocida

kontrola společnosti prostřednictvím (tajné) policie

militarismus

atmosféra strachu

státní terorismus

centralismus moci

byrokratizace

společenská homogenizace

organicismus (jednotlivé slouží celku) a odpor k individualismu – stát nadřazen jednotlivci

uzavření hranic

(zpracováno volně podle níže uvedených zdrojů)

Zdroj/e:

BALÍK, S.; KUBÁT, M.: *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů. Dokořán, Praha 2004.*

BUDIL, I. T.; CHOLÍNSKÝ, J.: *Totalitarismus v teorii a praxi. In: Securitas imperii. 2012, č. 2 (21), str. 228–247.*

HEYWOOD, A.: *Politologie. Eurolex Bohemia, Praha 2004.*

OBRAZ, HUDBA A SLOVO

Analýza audiovizuální komunistické propagandy

ANOTACE:

Prostřednictvím aktivity žáci analyzují části propagandistického dokumentu v celé komplexnosti (zaměřují se na obraz, hudbu i mluvené slovo). Všímají si, jaké prostředky převažují a zda jsou mezi sebou v souladu. Zamýšlejí se nad tím, jaký mají uvedené scény účel a jaké symboly se v nich vyskytují. Cílem aktivity je, aby žáci byli vnímavější k filmové propagandě a dokázali ji snáze odhalit.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace, informační a komunikační technologie / informatika a informační a komunikační technologie

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace, vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: MV, OSV, VDO (ZŠ)

OV: OVDS, IKT

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- dovedou analyzovat jednotlivé filmové scény a rozpoznat, jakou atmosféru mají vyvolat, dokážou určit jejich účel;
- si uvědomují, že k manipulaci a propagandě mohou sloužit jak obrazové scény, tak hudba nebo text (zde mluvený komentář);
- umí odhalit symboly, které v daných scénách propaganda využívá.

DĚLKA: 45 min. (včetně projekce filmu)

POMŮCKY:

- PRACOVNÍ LIST do každé dvojice
- MATERIÁL pro pedagogy
- počítač do každé dvojice
- dataprojektor (lze vynechat)

POSTUP:

1. Aktivitu zahájíme **projekcí filmu**.
2. Následně vyzveme žáky, aby se pokusili jedním slovem vyjádřit emoci, kterou v nich snímek vyvolal. Odpovědi žáků zapisujeme na tabuli, nehodnotíme je.

3. Žáky rozdělíme do dvojic a rozdáme jim **PRACOVNÍ LIST**. Každé dvojici přidělíme jednu scénu z filmu:
- A. 3:15–4:00 min.
 - B. 6:18–6:37 min.
 - C. 9:44–10:50 min.
 - D. 11:53–12:15 min.
 - E. 12:20–13:03 min.
4. Poté žáky vyzveme, aby si ve dvojicích přehráli přidělenou filmovou sekvenci a vypracovali odpovědi z pracovního listu.
5. Postupně promítneme jednotlivé scény, po jejichž zhlédnutí dvojice seznamují spolužáky se svými odpověďmi. Dáme prostor ostatním žákům k diskusi, sami vystupujeme v roli moderátora.

REFLEXE:

Aktivitu zakončíme reflexí, ve které shrneme průběh aktivity a mechanismy propagandy, které žáci identifikovali. Ptáme se: *Zdá se vám audiovizuální propaganda působivější než propaganda v novinách, rozhlase? Proč ano, proč ne?* Diskutujeme o jednotlivých specifikách každého typu. Dále se ptáme: *Všimli jste si při opakovaném zhlédnutí scény dalších znaků propagandy, které jste při předchozím přehrávání přehlédli? Pokud ano, které znaky jste zaregistrovali napoprvé a které později?*

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem testovala v maturitním ročníku s třídou střední odborné školy, která je v novodobé historii, společenských vědách a filmové a audiovizuální výchově spíše pokročilejší. Pro pedagoga je nezbytná znalost faktů a osobnosti faráře Josefa Toufara. Vhodná je také znalost hraného filmu *In Nomine Patris*. Je nezbytné seznámit se s dokumentem před projekcí v hodině. Reakce žáků po prvním zhlédnutí, případně již v průběhu, mohou být velmi emotivní, což navodí velmi dobrou pracovní atmosféru. Aktivita má funkční přesah do filmové výchovy. Na víceletých gymnáziích lze podle mého názoru realizovat i v nižší věkové kategorii. V případě možnosti delší časové dotace (např. projekt) je vhodné kombinovat ji s filmem *In Nomine Patris*, případně jeho částmi a aktivitami k němu. Aktivita má velmi produktivní přesah mimo obsah novodobých dějin, například do audiovizuální/filmové výchovy.

Ilona Horáčková, Střední průmyslová škola sdělovací techniky Panská, Praha

MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / PROPAGANDA

FILM

BĚDA TOMU, SKRZE NĚHOŽ PŘÍCHÁZÍ POHORŠENÍ

PRACOVNÍ LIST

Promítněte si přidělenou scénu a vypracujte odpovědi na uvedené otázky. Scénu si můžete přehrát opakovaně.

1. Co vaše scéna zachycuje? Popište ji.

2. Jakou navozuje atmosféru? Jakou funkci zde má při navozování atmosféry obraz, hudba, komentář?
Je nějaký z těchto prvků dominantní? Jsou vzájemně v souladu?

3. Jaké symboly jsou v této scéně ukryty? Jak jsou jednotlivé objekty nebo skutky prezentovány?

ANALÝZA JEDNOTLIVÝCH SCÉN

A. 3:15–4:00 min.

1. Scéna zachycuje sídlo pražské nunciatury společně s autem, které bylo možné zahlédnout v dokumentu už dříve. Je zobrazen telefon, jímž volá „zástupce Vatikánu“ královehradeckému biskupovi Pýchovi.
2. Atmosféra je znepokojující a vytváří ji dramatická hudba a také slovní komentář, který přináší ničím nepodložené informace.
3. Objevují se zde církevní symboly. Dále auto jako symbol bohatství, městského života a narušitele klidu. Telefon je zde představen jako nástroj k šíření nebezpečných instrukcí, jako něco nebezpečného.

B. 6:18–6:37 min.

1. Scéna zachycuje nepokoje, které se šíří z Číhoště (nebo podle mapy z Želivky) po celé republice, poté co má být Číhošť vyhlášena poutním místem. Celé to vypadá jako výbuch.
2. Atmosféra by se dala popsat slovem panika. Je zde silná vizuální složka – obraz destrukce, výbuchu, který se lavinovitě šíří. Výrazný je i slovní komentář, jenž přináší pověry, které mezi lidmi údajně panují. Jsou pouze řečeny, ve filmu nejsou vůbec znázorněny.

3. V této scéně je mnoho symbolů. Církev a její vliv jsou prezentovány jako zkáza a původce chaosu, což podporuje obraz i slovní komentář („z koberce šlehal plameny“, „valila se oblaka dýmu“). Je zde vidět polarita mezi církví a státní bezpečnostní složkou, věta „člen SNB prý sáhl na křížek a upadla mu ruka“ evokuje opozici mezi „zlou“ církví a „hodnou“ SNB, která má lidi chránit. „Kříž se prý obrací k spásnému Západu“ – Západ je zde prezentován jako spásný v církevní propagandě, jelikož je s ním spojený, z toho vyplývá, že ve skutečnosti je špatný.

C. 9:44–10:50 min.

1. Scéna začíná animací číhoštského křížku, kterým pohybují nitky, jež jak vidíme díky pohledům na mapu světa, vedou přes Hradec, Prahu a Vatikán až do USA, kde za ně tahá obří pavouk.
2. Atmosféra je znepokojující – hudba vytváří napětí, které postupně graduje. Výrazný je slovní komentář, který se pasuje do role vyšetřovatele zločinu („a jdeme-li po stopě této odporné jarmareční komedie, podíváme-li se na to, kdo to využívá takovým hnusným způsobem city prostých našich věřících občanů, najdeme nakonec...“). Na konci slovní komentář zesměšňuje imperialisty a Ameriku.
3. Symbolické je už samo znázornění nitek, které někam vedou. Věci se nedějí nezávisle, je tady někdo konkrétní, kdo osnuje spiknutí, kdo se snaží ovládnout veřejné mínění. Všechno je propojeno. Symbolické je rovněž znázornění USA jako nepřítel v podobě velkého pavouka. Z této scény vyplývá, že církev je pevně spjata s USA a kapitalismem, sledují stejné cíle, jsou to nepřátelé.

D. 11:53–12:15 min.

1. V této scéně se nejdříve mluví o nepřítelích naší vlasti a poté vidíme New York, tanky, církve, hýbající se křížek v Číhošti.
2. Velmi důležitá je zde obrazová složka, která doprovází slovní komentář. Obraz ilustruje daná slova. Mluví se o nepřítelích a vzápětí vidíme, kdo to je. Jsou to nahodilé obrazy, které ve skutečnosti slovní komentář nikterak nepotvrzují, nejsou s ním propojeny.

MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / PROPAGANDA

FILM

BĚDA TOMU, SKRZE NĚHOŽ PŘICHÁZÍ POHORŠENÍ

LIST PRO PEDAGOGY

3. Symbolika je zde jasná, jde o zobrazení USA a církve jako nepřátele, kteří chtějí napadnout a fyzicky zničit naši vlast (obrazy tanků). Cílem je, aby se jich diváci báli a vymezili se proti nim.

E. 12:20–13:03 min.

1. Jsou zde představeni manuálně pracující lidé, kteří pracují s radostí. Na titulní straně v Právu čteme, že socialismus zvítězil. Vidíme zemědělce i komíny továrny.

2. Atmosféra je radostná, vítězná. Obrazy nejsou v souladu se slovním komentářem, nevyplývá z nich, že by prostí pracující měli jasno v tom, kdo lže a kdo mluví pravdu, není vidět, že by socialismus zvítězil.

3. Pravda je zde znázorněna jako něco, co se dá vlastnit – viz „tábor pravdy“ nebo „naše je pravda“. Důležitým symbolem je práce, zejména manuální. Je to něco, co údajně posiluje vlast, co je důležité. Je také představena rovnice „pracovat = mít pravdu“. To ukazuje zejména posledních pár vteřin dokumentu („naše je právo, naše je pravda“ a do toho obraz mnoha mužů a žen s lopatami, krumpáči apod.). Cílem celé scény je, aby se diváci ztotožnili s oním MY – my pracující v opozici proti NIM – zlým nepřátelům ze Západu, aby prostí lidé dál pokojně pracovali a neměli čas na jiné aktivity a aby se utvrdili v přesvědčení, že MY jsme silnější a všechny odpůrce porážíme.

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Kdo byl kněz Josef Toufar?

Josef Toufar (1902–1950), původem z Vysočiny, se k povolání duchovního dostával velice obtížně. Hned po skončení obecné školy totiž musel pomáhat svému otci v hospodářství a hostinci a znovu začal studovat až po smrti svého otce. V šestadvaceti letech tak nastoupil na střední školu, kde bylo všem jeho spolužákům jedenáct či dvanáct let. Od studia ho to ale neodradilo a po maturitě v roce 1935 začal studovat v hradeckém kněžském semináři. A po úspěšném absolvování byl v létě 1940 konečně vysvěcen na kněze. Několik let působil ve farnosti Zahrádka, odkud byl po únorovém převratu v roce 1948 na nátlak komunistických úřadů přeložen do Číhoště nedaleko Ledče nad Sázavou. Podle svědectví těch, kteří se s ním osobně setkali, byl výraznou a srdečnou osobností, měl mnoho přátel a radě lidí ochotně pomáhal.

2. Co to byl číhošťský zázrak a jak to s ním bylo doopravdy?

Na třetí adventní neděli, 11. prosince 1949, ve chvíli, kdy Josef Toufar na kazatelně dokončoval homilii, se třikrát zleva doprava pohnul dřevěný křížek na oltáři a zůstal zvláštním způsobem zkroucen a vychýlen. Sám Toufar to vůbec nezaregistroval, ale všimlo si toho několik účastníků bohoslužby, kteří seděli na různých místech v kostele. Nikdo o tom ale kněz neřekl, a o pohybu křížku se tak Toufar dozvěděl až druhý den. Nejdříve tomu nepřikládal velkou váhu, ale postupně se k němu začala dostávat další jednotlivá svědectví, a začal se tím proto vážněji zabývat.

Nicméně jak to bylo se zázrakem doopravdy, se dodnes neví. Komunistické orgány rozšířily zprávu, že sám farář – přestože v technických záležitostech velice nepraktický – zkonstruoval zařízení, jehož pomocí pak pohyboval křížkem. Úřady poté začaly celou událost vykládat jako spiknutí, do něhož byli zapleteni i pracovníci vatikánské nunciatury v Praze. Na druhou stranu se dlouhá léta také tradovalo, že akce byla provokací Státní bezpečnosti. To ale také nebylo nikdy prokázáno. Zkrátka okolnosti zázraku nejsou dodnes objasněny a spisovatel Miloš Doležal, který se tématu dlouhodobě věnuje, je toho názoru, že pohyb křížku je stoprocentně nevysvětlitelný a tajemný.

3. Jak se šířila zpráva o zázraku?

Zvěsti o číhošťském zázraku se šířily nejdříve mezi lidmi na Vysočině a postupně do Číhoště začali přijíždět i poutníci z dalších míst v Čechách. Začátkem ledna 1950 do Číhoště dorazil i jeden z vysokých pracovníků Státní bezpečnosti z Jihlavy, který o událostech kolem pohybu křížku podal obšírnou zprávu svým nadřízeným. V reakci na to se začaly případem zázraku zabývat bezpečnostní a stranické orgány v celostátním měřítku a nejvyšší vedení KSČ rozhodlo, že s Toufarem proběhne velký veřejný proces. Ten měl ukázat, že v církvi jsou lháři a podvodníci, kteří jen matou lidi a odvádějí je od budování socialismu.

4. Jak probíhalo zatčení a výsledky faráře Toufara?

Jak uvádí již zmíněný Miloš Doležal, nešlo ani tak o zatčení, jako spíše o únos. Večer 28. ledna roku 1950 byl Josef Toufar vylákán před faru, kde ho popadli příslušníci StB, hodili do vozu a odvezli do Valdic. StB neměla žádné konkrétní důkazy o trestné činnosti a ani nikdo z policistů nejednal s prokurátorem (tedy dnešním státním zástupcem), tudíž Toufarovo zatčení bylo protizákonné. To ale bylo v 50. letech běžnou praxí využívanou proti názorovým a politickým oponentům. Vyšetřovatelé se pak Toufara neustále vyptávali na to, jak sestrojil systém, kterým pohyboval křížkem a Toufar neustále tvrdil, že on nic nepřipravil a neudělal. Byl proto brutálně mlácen a mučen. Několik dní po sobě byl například po celém těle a zvláště na nohách bit gumovým obuškem, takže nemohl vůbec chodit. Během zpáteční cesty z natáčení propagandistického filmu se jeho zdravotní stav prudce zhoršil a byl převezen do sanatoria v Legerově ulici, kde byl okamžitě operován. Přesto 25. února 1950 umírá na zánět pobřišnice, který způsobil žaludeční vřed. Komunistické orgány pak tvrdily, že Toufar se k zinscenování zázraku doznal. Nicméně je sporné, zdali toto doznání Toufar skutečně odsouhlasil, nebo bylo sepsáno dodatečně. První informace o způsobu trýznění faráře Toufara se na veřejnost dostala až během roku 1968, a to díky novináři Lidové demokracie Jiřímu Brabencovi.

5. Proč z tohoto případu udělal komunistický režim tak velkou akci? Jaký byl vztah komunistického režimu a církvi?

Komunistický režim se obával ideového vlivu katolické církve, která tvořila protiváhu vůči ateistické-

mu komunismu. Vadilo i to, že katolicismus měl své přirozené centrum ve Vatikánu, tedy mimo území Československa. Komunisté sice nejdříve prohlašovali, že mají zájem na zachování dobrých vztahů a chtěli o novém uspořádání vztahu církve a státu vyjednat, nicméně po krátké době se ukázalo, že vážný zájem na udržení kooperace neměli a spíše se připravovali na to, aby všechny církve ovládli. Na podzim roku 1949 parlament přijal tzv. církevní zákony, jejichž součástí bylo i zabavení veškerého církevního vlastnictví, a tím pádem i ekonomická závislost na státu. Také byl zřízen Státní úřad pro věci církevní, který měl řídit všechny náboženské a církevní záležitosti, a především udělovat povolení kněžím k vykonávání duchovní činnosti ve farnostech.

6. Jaké byly okolnosti vzniku propagandistického snímku *Běda tomu, skrze něhož přichází pohoršení*?

Film vznikl v roce 1950 pod vedením režiséra Přemysla Freimana (1921–1984), jehož dokumentární tvorba byla výrazně ovlivněna stalinistickou politikou. Samotné natáčení s Josefem Toufarem se uskutečnilo 23. února v noci, a jedná se tak o poslední záběry Josefa Toufara, protože dva dny nato umírá. V kostele bylo s Toufarem na dvacet příslušníků StB a jeden z nich později vypověděl, že kněz nebyl schopný sám ani vylézt na kazatelnu. Film se promítal ve většině tehdejších kin jako součást programu a uskutečnila se také speciální představení. Ta sloužila k tomu, aby byla církev veřejnosti prezentována jako instituce, která manipuluje věřícími a šíří nepravdivé informace. Film tak měl do jisté míry nahradit nerealizovaný proces s Toufarem. Vzhledem k tomu, jaké manipulativní prostředky využívá, je považován za učebnici komunistické propagandy.

7. Jaké byly reakce diváků na film?

Film obsahoval některé nesrovnalosti, a působil tak na mnoho lidí nedůvěryhodně. Jednou z nich byly například květiny umístěné na oltáři, které měly údajně skrýt mechanismus pohybu s křížkem. Nicméně v adventní době, v níž se zázrak odehrál, se žádné květiny na oltář nedávají. Film byl proto záhy z kin stažen a zničen. Tajně však byly pořízeny tři kopie, které se zachovaly až do současnosti.

8. Jaké byly další metody komunistické proticírkevní propagandy? / Co režim využíval v proticírkevní propagandě?

V proticírkevní propagandě byly využívány zejména přežívající stereotypy z dřívější doby a reminiscence na negativní roli katolické církve, například v době husitského hnutí nebo během katolické protireformace po bitvě na Bílé hoře. Církev byla mimoto vykreslována jako nemoderní, zkostnatělá, protinárodní a chamtivá instituce, která nemyslí na sociálně slabší. Jako protiklad církve se po nástupu komunismu do popředí dostává především husitská tradice, která byla účelově vykládána jako počátek sociálního a revolučního hnutí. Mnohé z těchto disinterpretací, které propaganda kolem katolické církve šířila, zůstaly ve veřejném povědomí zachované i po roce 1989.

9. Vznikaly v 50. letech podobné propagandistické snímky namířené vůči jiným konkrétním osobám nebo skupinám?

Další skupinou, kterou se komunistická propaganda snažila vylíčit v co nejčernějších barvách, byli sedláci a obecně venkovský způsob života, který neodpovídal třídnímu pojetí společnosti. Zvláště v 50. letech tak vznikaly dokumentární filmy, jejichž cílem bylo zvýšit tlak na kolektivizaci zemědělství a donutit soukromé rolníky ke vstupu do zemědělských družstev. V těchto filmech byli velcí sedláci líčeni jako nepřátelé a záškodníci, kteří záměrně poškozují hospodářství. Ostatně to, že katolická církev a velcí sedláci patřili k hlavním oponentům režimu, se projevilo i v případě vraždy tří funkcionářů KSČ a MNV v Babicích u Třebíče v létě 1951. V této kauze ukázala komunistická propaganda na církevní kruhy a velké rolníky jako na iniciátory tohoto zločinu. Důvodem bylo především to, že v této oblasti bylo pro komunisty velmi obtížné zakládat JZD, a proto chtěli zdejší obyvatelstvo zastrašit tvrdými rozsudky proti skutečným i domnělým pachatelům babické vraždy.

10. Byli nějak potrestáni Toufarovi vyšetřovatelé?

Až po roce 1989 se široká veřejnost dozvěděla více informací o Josefu Toufarovi i celém případě. Byly natočeny filmy, vyšla celá řada článků a knih a také se více hovořilo o roli vyšetřovatele StB Ladislava Máchy, který měl spoluzodpovědnost za Toufarovo mučení. Mácha byl totiž už v roce 1963 pro používání nezákonných metod při výsleších propuštěn z ministerstva vnitra

a v roce 1968, tedy v době, kdy se alespoň částečně otevřela diskuze o komunistické brutalitě během perzekucí v 50. letech, vzat do vyšetřovací vazby kvůli podezření ze spáchání trestného činu vraždy a ze zneužití pravomocí veřejného činitele. Příbramský soud mu ale vinu v případě vraždy neprokázal a zneužití pravomocí již bylo v té době promlčeno. V 90. letech pak poslal soud Máchu do vězení na pět let nepodmíněně za těžké ublížení na zdraví a v roce 1999 byl odsouzen na dva roky nepodmíněně. Trest nastoupil o tři roky později a po roce byl podmíněčně propuštěn.

11. Co se stalo s ostatky Josefa Toufara?

Toufarovy ostatky byly pod cizím jménem pohřbeny, stejně jako tělesné pozůstatky mnoha jiných politických vězňů, v hromadném hrobě v Praze-Ďáblicích. Nicméně díky tomu, že z knihy, kde byly zaznamenávány pohřby politických vězňů, se podařilo zachovat kopii stránky s údaji o Toufarově pohřbu, byly Toufarovy ostatky přesně lokalizovány a v listopadu 2014 vyzdviženy. Ostatky byly následně odborně prozkoumány a expertíza potvrdila, že se skutečně jedná o kněze Toufara. V červenci 2015 byly Toufarovy pozůstatky uloženy v hrobce číhoštského kostela. V roce 2013 také zahájila katolická církev proces Toufarova blahorečení.

Odpovědi vypracoval:

Jaroslav Šebek, historik

Odkazy:

www.joseftoufar.cz

Doporučená literatura:

BALÍK, S. – HANUŠ, J.: *Katolická církev v Československu 1945–1989*. CDK, Brno 2007.

DOLEŽAL, M.: *Jako bychom dnes zemřít měli: Drama života, kněžství a mučednické smrti číhoštského faráře P. Josefa Toufara*. Nová tiskárna Pelhřimov, Pelhřimov 2012.

DOLEŽAL, M.: *Krok do tmavé noci. Nezávislý podmelechovský spolek*, 2016.

KOURA, Petr et al.: *Diktatura versus naděje: pronásledování římskokatolické církve v Československu v letech 1948–1989*.

Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2014.

SYNEK, J.: *Svobodni v nesvobodě. Náboženský život ve věznicích v období komunistického režimu*. Vyšehrad, Praha 2013.

VLČEK, V.: *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel. Rozhovory s kněžími a řeholníky pronásledovanými za komunismu v letech 1948–1989*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2006.

Poslední aktualizace 09/2016

BĚDA TOMU, SKRZE NĚHOŽ PŘICHÁZÍ POHORŠENÍ

zákulisí vzniku propagandistického filmu

Katolický kněz Josef Toufar (1902–1950), jehož posledním působištěm byla obec Číhošť na Vysočině, umírá po bezmála měsíčním brutálním vyšetřování příslušníky Státní bezpečnosti dne 25. února 1950. Psychickým a fyzickým mučením byl ve valdickém vězení nucen ke lživé výpovědi, že měl 11. prosince 1949 při kázání v číhošťském kostele hýbat oltářním křížkem a „podvést tím prostý venkovský lid“. Kněz Josef Toufar byl oblíbeným duchovním, kvalitním pedagogem a přirozenou autoritou ve své farnosti. Svůj charakter prokázal za nacistické okupace i ve dnech komunistického převratu.

Ideologickým „plánovačům“ se Toufarovou smrtí zřítily příprava prvního velkého veřejného procesu namířeného proti katolické církvi. Hledají se nové způsoby uchopení celé kauzy. Předsednictvo ÚV KSČ za přítomnosti prezidenta Gottwalda rozhodne: „Po změně situace v případě Číhošť se ukládá, aby propagačně bylo tohoto případu co nejvíce využito. Bude zahájena velká propagační kampaň, která odhalí pozadí ‚zázraku‘. Ministerstvo vnitra uspořádá tiskovou konferenci, na jejímž základě bude zahájena velká vysvětlovací kampaň.“ Do pomlouvačné hry se zapojí Zpravodajský film a Československý rozhlas, vydají se brožury v obrovských nákladech a v denním tisku se budou po řadu měsíců objevovat pomlouvačné a denunciační články. Cílem přitom není pravdivě objasnit kauzu, ale co nejučinněji zhanobit a zdiskreditovat již mrtvého kněze Josefa Toufara, křesťanství, katolickou církev a Vatikán, přičemž má dojít k tomu, aby po této kampani byly vypovězeny diplomatické styky s Vatikánem.

Na základě této direktivy rozhodne ministr spravedlnosti a předseda Úřadu pro věci církevní Alexej Čepička o tom, že ve spolupráci se Státní bezpečností a dalšími složkami musí vzniknout propagandistický film o zázraku v Číhošti. Osloveni jsou filmový režisér Zpravodajského filmu Přemysl Freiman (1921–1984) a šéfredaktor Zpravodajského filmu Jan Kliment (1921–1993). Nebyli osloveni náhodně. Kliment se v té době postupně stával jedním z hlavních ideologů filmového zpravodajství a Freiman se do té doby velice agilně a angažovaně účastnil lživých kampaní proti církvi a dalším „nepřátelům socialistického zřízení“.

Režisér Freiman pohotově, během jednoho večera, vypracuje bodový scénář budoucího filmu a odpoledne 28. února 1950 jej předloží ministru Čepičkovi. Ten je spokojen – v „dokumentárním“ (ve skutečnosti podvrženém) snímku má být odhalen mechanismus, jehož pomocí měl farář Toufar pohybovat křížkem na oltáři. Film tak má divákům ukázat, jak církev „podvodně vyrábí zázraky.“ Do příprav je následně aktivně zapojen také ministr informací Václav Kopecký a státní prokurátor Karel Čížek. Týž den dopoledne je mrtvé tělo Josefa Toufara tajně odváženo z Ústavu soudního lékařství na hřbitov do Ďáblic k zakopání.

O pár dní později, 1. března 1950, vyjeli filmaři s prokurátorem Čížkem filmovat do Číhoště. Kameraman Robek dirigován režisérem Freimanem točí v Číhošti na návsi, u Zouneků na dvoře; pahorkatou krajinu s kostelem nasnímají z okolních návrší. A noční záběry v číhošťském kostele s dopraveným komparzem, který je instruován, aby se soustředěně díval na kazatelnu. A když byla ve čtvrtek 2. března dopoledne v Číhošti pohřbívána Marie Navrátilová, převezaná z Kutné Hory, filmaři zabrali smuteční hosty, přicházející do kostela na pohřeb, aby je ve filmu vydávali za místní, pravidelné účastníky nedělních bohoslužeb. Filmový štáb natáčí také v číhošťské škole. Dosti neomaleně vtrhli přímo do vyučování a vynutili si změny rozsažení ve třídě. Tedy žádná autenticita, vše nakaširované a zinscenované. Marii Barešové tehdy bylo deset let: „Režisér začal nakazovat, jak si máme ve třídě jinak sednout, a mě také přesadil. Přikázali nám, abychom psali slohové cvičení na téma číhošťský zázrak, což nám diktovali. Mělo to vypadat, jako že jsme to tak dělali z příkazu pana faráře Toufara, ale tak to ve skutečnosti nikdy nebylo.“

Že nikomu z filmařů v Číhošti při natáčení nescházel „viník“ Josef Toufar, kterého za jeho nepřítomnosti veřejně obviňují, potvrdil později prokurátor Čížek: „Při filmování prováděném v Číhošti státním filmem Toufar nebyl. Že přítomen nebude, to všichni účastníci odpovědní za film věděli předem. Bylo to zdůvodňováno orgány Ministerstva vnitra tím, že Toufar je nemocen zápalom plic, a nemůže se proto zúčastnit.“

Jak tedy filmaři vyřešili tuto „komplikaci“? Ve filmu na kazatelnu v civilu vystupuje figurant v černém

kabátu, s šátkem u krku a s bujnou kšticí, který demonstruje kněžské gesto. Kamera jej snímá zepředu i zezadu. Tímto figurantem není nikdo jiný než prokurátor Karel Čížek.

A pak se ve Freimanově filmu na dvou záběrech z interiéru kostela objevuje ještě jeden muž. Tím je na kazatelně stojící a levou rukou kněžské gesto naznačující p. Josef Toufar. Režisér Freiman a střiháč Miroslav Bárta použili estébáky dodané záběry z noci z 23. na 24. února, kdy odvezli umírajícího Josefa Toufara z Valdic do číhoštského kostela a tam jej před kamerou nutili k „rekonstrukci“ události.

Filmaři z Číhoště odjeli 2. března 1950 a následující dny Freiman s Bártou stříhají natočené záběry (včetně těch dodaných Státní bezpečností), aby z nich nahrubo sestavili třináctiminutový celek. Souběžně s tím probíhají mezi tvůrci a zadavateli dohady ohledně filmového komentáře, který musí schválit ministři Kopecký a Čepička.

Freiman dokončí film Běda tomu, skrze něhož přichází pohoršení během následujících tří dnů. Komentáře mu dramaticky vzrušenou dikcí načtou známí herci Jaroslav Mareš, Věra Kalendová, Zorka Kolovratová a Emil Kavan. A stihne ještě dodělat pasáž s bizarní animací, ve které zlovlný obtloustlý pavouk v cylindru z newyorského Wall Streetu tahá pavučinou-lankem-strunou, vedoucím přes Vatikán, Alpy, Linec, Prahu a hradecké biskupství až na Vysočinu, kde rozhýbává křížek v Číhošti. A ozvučí jej citově vypjatými hudebními fragmenty, které na několika místech sugestivně podbarvují komentáře, ve kterých se střídá ženský a mužský hlas: „A to je šňůra, kterou tahal kněz Toufar cynicky Krista na oltáři a kterou chtěl tahat prosté a poctivé věřící k nepravostem a zločinům proti vlasti. Jaké jsou však nitky v pozadí? Složitější než mechanismus nehodného služebníka církve Toufara. Složitější a prostému oku neviditelné. Nitky, které způsobily tak zvaný zázrak v Číhošti jako začátek velkorysé provokace.“

Film je definitivně dokončen 8. března 1950 a v Praze a v tehdejší Gottwaldově vyroben rekordní počet distribučních kopií. Druhý den totiž bylo k dispozici 375 (!) kopií, které se rozvazily po celé republice, aby film mohl mít v kinech premiéru 10. března 1950. Povinně na něj chodí školní děti i pracující ze závodů.

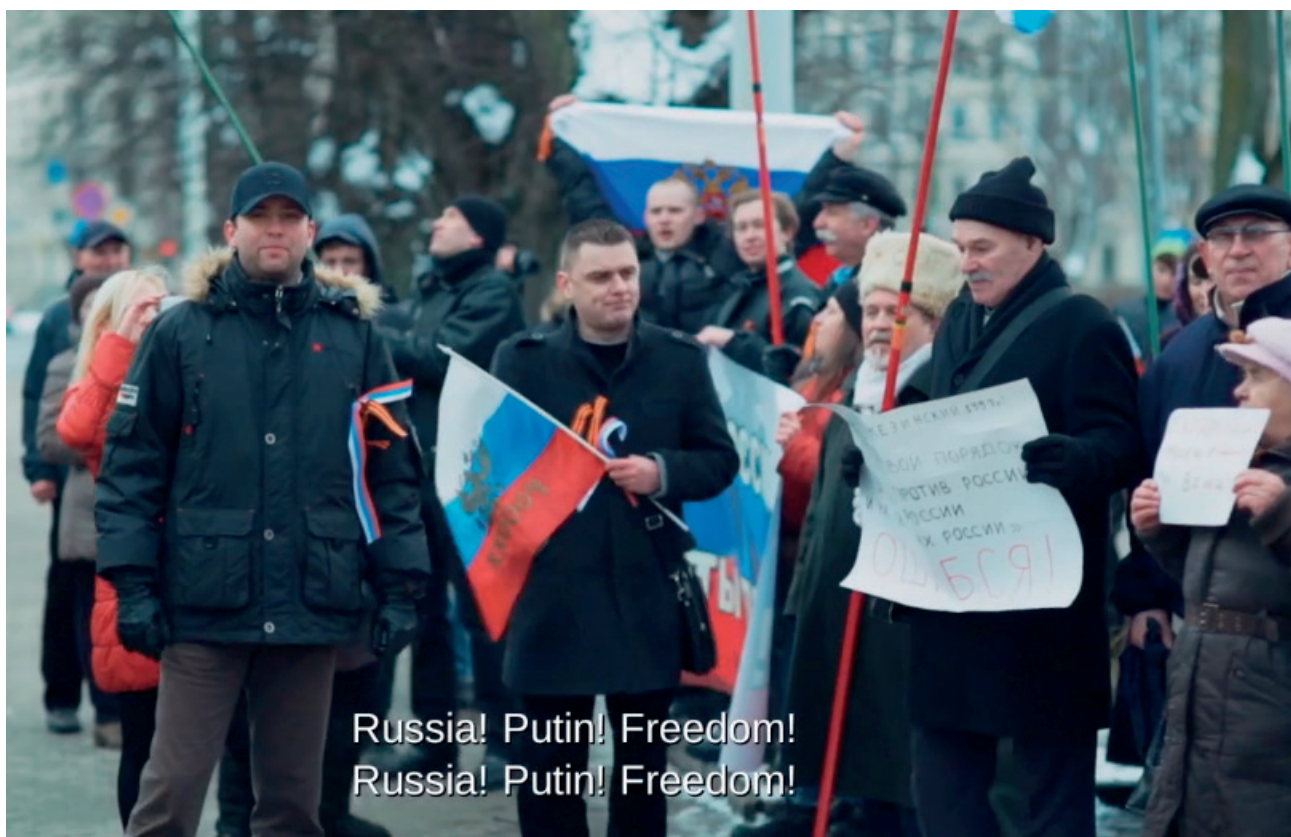
Jenže něco neklape. Propagandistický úder se mívá účinkem. Slaboduchost snímku vyvolává v divácích rozpaky, úšklebky a posměch. Nevěrohodně působí celý mechanismus pohybu křížku, toporně směšný, až trapný je komentář, a navíc odborný poradce, který měl zaručit, aby celé nafilmování a provedení vypadalo skutečně, bývalý farář církve československé Vladimír Průša (příslušník StB), se dopustil řady liturgických omylů, které poučenější diváci odhalili. Například v adventu se na oltář (natož na svatostánek) většinou nedávají květiny, v tomto případě ještě okatě vystrčené a přidělané drátem na svatostánku. Na kazatelnu s sebou kněz nenosil tlustý misál (ve filmu je misál použit proto, aby kryl estébáky dodaný mechanismus táhla), což by byla naprostá absurdita.

Církevní tajemníci, informátoři a další donašeči po celé republice hlásí, s jakým ohlasem se setkává promítání filmu. Krajský církevní tajemník z Gottwaldova: „Zpravodajský film se zázrakem je promítán také v těchto dnech v Gottwaldově. Lidé se při promítání číhoštského zázraku smějí slovnímu doprovodu, který je nemožný, snímek znehodnocuje, dokonce obrací proti nám náladu lidí. Pravého účelu není dosaženo. Mluvil jsem s mnoha lidmi i funkcionáři v Gottwaldově, kteří slovní doprovod nejen odsuzovali, ale označili to za sabotáž. Bylo by dobře film stáhnout a opravit slovní doprovod.“ Film je tedy během jara 1950 stažen z distribuce.

A samotní filmaři? Duo Freiman + Kliment se aktivně zapojuje do dalších propagandistických manipulací. Freiman se podílí na filmování monstrprocesu s Miladou Horákovou. Stal se spolupachatelem, velmi důkladně zasvěceným a seznámeným s celým technologickým a politickým pozadím zmanipulovaných procesů a mechanismů rozhodování, kdy bylo dopředu rozhodnuto o trestech smrti a doživotí. A jeho tvorba pokračuje dál oslavnými snímky na prezidenty-vrahy Klementa Gottwalda a Antonína Zápotockého.

Autor:

Miloš Doležal, spisovatel a publicista

Russia! Putin! Freedom!
Russia! Putin! Freedom!

MASTERPLAN

Juris Pakalniņš / Lotyšsko / 2016 / 52 min.

Film Masterplan přibližuje důmyslné metody, jakými Rusko prosazuje své mocenské cíle v Evropě i v celém světě. Na příkladu pobaltských republik sledujeme nebezpečnou hru dirigovanou z nejvyšších pater ruské politiky, v níž svou roli sehrávají nejen proruská média, státem financované společnosti a politicky vlivní jedinci, ale i běžní občané, kteří z národní pýchy i nostalgie po sovětských časech ochotně hájí v evropských zemích zájmy své rodné země. Účelem hybridní informační války je nejen demonstrovat vojenskou moc, ale především omezit nezávislá média a systematicky ovlivňovat veřejné mínění doma i v zahraničí. V investigativním snímku promlouvají odborníci z řad politologů, historiků a novinářů a také ruští emigranti žijící v různých evropských metropolích, kteří kritizují mocenské praktiky Kremlu. Poutavý dokument předkládá mrazivá fakta a za pomoci přehledných vizualizací ukazuje putinovskou mašinérii, které se těžko čelí.

INFORMAČNÍ BUBLINY

ANOTACE:

Prostřednictvím aktivity se žáci zamyslí nad nebezpečím informačních bublin vznikajících z přijímání jednostranných informací. Na základě zhlédnutého filmu o působení ruské propagandy v Pobaltí ve skupinách popíší, jak historické události a geopolitický vývoj v těchto zemích interpretují Estonci, Litevci a Lotyšši a jak ruská propaganda.

VZĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: jazyk a jazyková komunikace, člověk a společnost

OV: jazykové vzdělávání a komunikace, společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: MV, OSV, VMEGS

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- si uvědomují, že skupiny lidí, které přijímají z médií výrazně rozdílné informace, interpretují události a situace rozdílně;
- jsou kritičtí k mediálnímu sdělení a uvědomují si nutnost ověřování informací z více zdrojů;
- rozvíjejí svou mediální gramotnost.

DĚLKA: 90 min. (včetně projekce filmu)

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST 1–4**, jednu variantu do každé skupiny
- **PRACOVNÍ LIST 5** pro každého žáka
- psací potřeby

POSTUP:

1. Rozdělíme žáky do čtyř skupin a rozdáme jim **PRACOVNÍ LISTY 1–4**. Každá ze skupin má pracovní list s jinými otázkami, na které se během sledování dokumentu zaměří. Ověříme si, že žáci rozumí zadání.
2. Následuje **projekce filmu**.
3. Po zhlédnutí snímku žáci ve skupinách diskutují o otázce na svém pracovním listě a následně zformulují odpověď, na které se shodnou.

4. Mluvčí skupin spolužákům postupně prezentují téma, nad kterým se zamýšleli. Nabízejí pohled Estonců, Litevců a Lotyšů na danou problematiku a poté pohled ruské propagandy. Ostatní žáci mohou na jejich výstup reagovat, necháme prostor pro diskusi.

REFLEXE:

V závěrečné reflexi shrneme, co v diskusi zaznělo. Společně se snažíme popsat důsledky ruské propagandy na pobaltské země a jejich stabilitu. Připomeneme cíl ruské propagandy, kterým je destabilizace společnosti a navození dojmu, že pravda neexistuje. Rozdáme žákům **PRACOVNÍ LIST 5** a představíme jim koncept pěti klíčových otázek, které je potřeba mít na paměti při přijímání každého mediálního sdělení.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem testovala ve 4. ročníku čtyřletého gymnázia. Na začátek hodiny jsem zařadila krátký úvod do tématu s cílem zjistit, co žáci o dané oblasti vědí. Následně byla třída rozdělena do skupin, ve kterých probíhala práce s pracovním listem. Žáci měli za úkol přečíst si otázky a poté se rozhodnout, které aspekty budou přesně sledovat. Pro jistotu jsem se každé skupiny zeptala, zda zadání pochopili. Následovala projekce filmu. Měla jsem dostatek času, takže jsem ho promítla celý. Poté dostali žáci 15 minut, aby zaznamenali své odpovědi a prodiskutovali je. Po skončení časového limitu jsem otázky promítla pomocí dataprojektoru na tabuli a požádala mluvčí skupiny, aby třídě sdělili své názory. Ostatní měli možnost se k jejich názorům vyjádřit. Přečetla jsem jim také vzorové odpovědi. Nakonec jsem se třídy zeptala, co podle nich může ovlivňovat názory lidí, kteří se vyjadřovali. Žáci také dostali kopii tabulky č. 5 a znovu jsme zkusili udělat souhrn všech odpovědí. Během aktivity jsme měli trochu problémy s časem, protože jsem chtěla dát prostor všem. Myslím, že by bylo zajímavé promítnout film ještě jednou a na základě podkladů uvedených v tabulce nechat žáky vyhledat místa, která jednotlivá kritéria reflektují. Podle mého názoru by tento postup mohl pomoci rozvíjet kritické myšlení žáků.

Alena Janáčková, Gymnázium a SOŠ Moravské Budějovice

INFORMAČNÍ BUBLINY

Podle filmu Masterplan 70 % Rusů v Pobaltí přijímá zprávy výhradně z ruských televizních kanálů. (Připomeňme, že v Lotyšsku etničtí Rusové představují zhruba 27 % obyvatel, v Estonsku 25 % a v Litvě 6 %.) Většina Estonců, Lotyšů a Litevců sleduje místní média v národních jazycích. Tato situace vede k tomu, že obě skupiny disponují rozdílnými informacemi, žijí v rozdílné mediální realitě.

Na základě zhlédnutého filmu odpovězte na následující otázky.

1. Jaký je pohled většiny Estonců, Litevců a Lotyšů na rozpad Sovětského svazu?
2. Jaký pohled na rozpad Sovětského svazu předkládá ruská propaganda?
3. Jsou tyto pohledy shodné, nebo odlišné? V čem se shodují / v čem liší?

INFORMAČNÍ BUBLINY

Podle filmu Masterplan 70 % Rusů v Pobaltí přijímá zprávy výhradně z ruských televizních kanálů. (Připomeňme, že v Lotyšsku etničtí Rusové představují zhruba 27% obyvatel, v Estonsku 25% a v Litvě 6%.) Většina Estonců, Lotyšů a Litevců sleduje místní média v národních jazycích. Tato situace vede k tomu, že obě skupiny disponují rozdílnými informacemi, žijí v rozdílné mediální realitě.

Na základě zhlédnutého filmu odpovězte na následující otázky.

1. Jak vnímá existenci samostatných Pobaltských států (Estonsko, Litva a Lotyšsko) většina Estonců, Litevců a Lotyšů?
2. Jaký pohled na existenci samostatných Pobaltských států (Estonsko, Litva a Lotyšsko) předkládá ruská propaganda?
3. Jsou tyto pohledy shodné, nebo odlišné? V čem se shodují / v čem liší?

INFORMAČNÍ BUBLINY

Podle filmu Masterplan 70 % Rusů v Pobaltí přijímá zprávy výhradně z ruských televizních kanálů. (Připomeňme, že v Lotyšsku etničtí Rusové představují zhruba 27 % obyvatel, v Estonsku 25 % a v Litvě 6 %.) Většina Estonců, Lotyšů a Litevců sleduje místní média v národních jazycích. Tato situace vede k tomu, že obě skupiny disponují rozdílnými informacemi, žijí v rozdílné mediální realitě.

Na základě zhlédnutého filmu odpovězte na následující otázky.

1. Jak vnímá přítomnost jednotek NATO v Pobaltí většina Estonců, Litevců a Lotyšů?
2. Jaký pohled na přítomnost jednotek NATO v Pobaltí předkládá ruská propaganda?
3. Jsou tyto pohledy shodné, nebo odlišné? V čem se shodují / v čem liší?

INFORMAČNÍ BUBLINY

Podle filmu Masterplan 70 % Rusů v Pobaltí přijímá zprávy výhradně z ruských televizních kanálů. (Připomeňme, že v Lotyšsku etničtí Rusové představují zhruba 27% obyvatel, v Estonsku 25% a v Litvě 6%.) Většina Estonců, Lotyšů a Litevců sleduje místní média v národních jazycích. Tato situace vede k tomu, že obě skupiny disponují rozdílnými informacemi, žijí v rozdílné mediální realitě.

Na základě zhlédnutého filmu odpovězte na následující otázky.

1. Jaké aspekty vyzdvihovala při ruské anexi Krymu a nepokojích na Ukrajině v roce 2014 západní média?
2. Jaké aspekty vyzdvihovala při ruské anexi Krymu a nepokojích na Ukrajině v roce 2014 ruská a proruská média?
3. Byly interpretace událostí shodné, nebo odlišné? V čem se shodují / v čem liší?

JAK SE SPRÁVNĚ PTÁT

ANEB CESTA K MEDIÁLNÍ GRAMOTNOSTI

Následující tabulka identifikuje pět úrovní, které tvoří mediální sdělení. Tento poměrně jednoduchý nástroj vám pomůže získat přirozenou schopnost nahlížet na mediální sdělení kriticky, ne však jednostranně a s negativní předpojatostí.

Mediální sdělení	Klíčový pojem	Klíčová koncepce	Klíčová otázka
	Autor	Všechna mediální sdělení mají svého původce.	Kdo dané sdělení vytvořil a publikoval?
	Formát (a techniky tvorby)	Média používají ke komunikaci jazyk, jehož pravidla si stanovují sama.	Jak se původce sdělení snaží upoutat moji pozornost?
	Příjemce	Každý vnímáme mediální sdělení jinak.	V čem mohou ostatní lidé chápat toto mediální sdělení jinak než já?
	Obsah	Média přejímají hodnoty a úhly pohledu.	Které hodnoty a úhly pohledu sdělení obsahuje a co z něj bylo vypuštěno?
	Motiv	Většina mediálních sdělení vzniká za účelem zisku peněz nebo moci.	Proč bylo dané sdělení vytvořeno?

Zdroj: Center for Media Literacy

MÉDIA JAKO HLÍDACÍ PES DEMOKRACIE

ANOTACE:

Prostřednictvím aktivity žáci porovnají koncept médií jako hlídacích psů demokracie se situací ruských médií představených ve filmu. Na základě výsledků průzkumu provedeného mezi českými politiky se zamyslí nad tím, proč podle mnohých z nich média demokracii škodí.

VZĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: jazyk a jazyková komunikace, člověk a společnost

OV: jazykové vzdělávání a komunikace, společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: MV, OSV, VMEGS

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 16+

CÍLE:

Žáci:

- se seznámí s konceptem žurnalistiky jako hlídacího psa demokracie a porovnají ho s fungováním státem ovládaných ruských médií;
- se seznámí s výsledky výzkumu o negativním postoji českých politiků k médiím a pokusí se jej interpretovat;
- si uvědomí, že média, politici a příjemci mediálních sdělení (čtenáři/diváci/posluchači) se navzájem neustále ovlivňují;
- rozvíjejí svou mediální gramotnost.

DĚLKA: 90 min. (včetně projekce filmu)

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST** pro každého žáka
- psací potřeby
- tabule nebo flipchart
- dataprojektor

POSTUP:

1. Aktivitu zahájíme **projekcí filmu**.
2. Rozdáme žákům **PRACOVNÍ LIST** s informacemi a otázkami, kterým se budeme v aktivitě zabývat. Pracovní list slouží jako jakýsi scénář, žáci si do něj zároveň mohou dělat poznámky.
3. Vyzveme žáky, aby si přečetli první text. Ujistíme se, že textu všichni porozuměli. Poté přistoupíme k první otázce. Odpovědi získáme z otevřeného brainstormingu. Nápady žáků zaznamenáváme na tabuli. Postupně je třídíme a společně diskutujeme.

4. Žáci si přečtou druhý text. V diskusi se snaží vyjádřit svůj názor na danou otázku a vzájemně argumentovat.
5. Poté rozdělíme třídu do 4–5 skupin. Žáci si přečtou poslední text a ve skupinách vypracují odpovědi. Ty pak představí ostatním. Ptáme se: *Jak na vás názory českých politiků jako představitelů demokratického státu působí? Souhlasíte s nimi?*

REFLEXE:

Reflexi provedeme prostřednictvím řízené diskuse. Promítneme schéma Kontrolní mechanismy médií, které si společně projdeme. Diskutujeme s žáky o úloze a postavení médií v demokratickém a autoritářském politickém systému.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem vyzkoušela s žáky 3. ročníku gymnázia. Je krátká, jednoduchá a dobře navazuje na film. Otázky vedou k diskusi nad základním tématem dokumentu, což by mělo být cílem každé doprovodné aktivity. Pouze druhou otázku jsem upravila, aby vyznívala, že i v Rusku lze média rozdělit na státem řízená a média „undergroundová“. Stejně jako v dokumentu i v rámci aktivity je nutné připomínat, že Rusko není Putin, že zde existuje protiputinovská opozice, jejíž podporou vyjadřujeme nesouhlas s autoritářským typem vlády. Závěrečná diskuse se týkala elementární potřeby svobodných médií jako základního předpokladu fungující demokracie. Studenti aktivitu uzavřeli tím, že Facebook není nejšťastnějším zdrojem informací. Manipulativně jsem představila několik českých deníků, týdeníků a internetových televizí, které považuji za média, jež se snaží o vyváženost informací k palčivým společenským problémům. Diskutovali jsme, komu jaká česká média patří a nakolik vlastník může ovlivňovat jejich obsah, zda je šťastné řešení, aby politici měli možnost vlastnit média (s přihlédnutím k normě, která má tuto možnost upírat ministrům). Poslední otázka v pracovním listě propojuje problematiku s českou politickou scénou v přístupu k médiím, což je podle mě správné, protože máme co před vlastním prahem zametat.

Tereza Vodičková, Gymnázium EDUCAnet Praha

MÉDIA JAKO HLÍDACÍ PES DEMOKRACIE

Přečtěte si následující citace a odpovězte na uvedené otázky.

1.

„Koncept médií jako ‚hlídacích psů demokracie‘ zastřešuje představy o tom, že tisk, rozhlasové a televizní stanice i zpravodajské weby ve svých obsazích nejen informují o dění ve společnosti, ale kriticky reflektují zejména oblast politiky a nabízejí prostor co nejširšímu množství (i oponentních) názorů. V médiích se realizuje politická odpovědnost vůči veřejnosti, odhalují se případy zneužití pravomocí, neschopnosti či zkorumpovanosti.“*

Jaké podmínky jsou nezbytné, aby média plnila funkci hlídacího psa demokracie?

2.

„Každý pátek pozvou šéfy televizních kanálů do jedné z budov Kremlu (...) a diskuse se týká (...) věcí, které by měly být představeny v následujícím týdnu. Jak s nimi pracovat a na co obrátit pozornost. Je to něco jako redakční rada redakčních rad,“ říká v dokumentu Masterplan Galina Tymčenko, bývalá šéfredaktorka ruského serveru Lenta.ru, nyní výkonná ředitelka serveru Meduza.io, který vysílá zprávy o Rusku z Litvy.

Fungují ruská média jako hlídací pes demokracie? Proč ano / proč ne?

3.

Téměř polovina českých poslanců a senátorů se domnívá, že média mají negativní dopady na fungování demokracie (opačný názor zastává jen 13 % politiků). Podle čtyř pětín dotázaných média podřívají důvěru v osobnosti politiků, 72 % si myslí, že narušují i důvěru v politický systém. V posledních letech podle 85 % dotázaných politiků dochází k nárůstu negativního referování o politice v médiích.** Podobně velká skupina se domnívá, že se v médiích stále častěji referuje o různých politických taktikách (kdo s kým bude hlasovat, kdo se proti komu vymezil apod.) na úkor informací o skutečné podstatě politiky,“ uvádějí výsledky výzkumu Postoje českých politiků vůči médiím a kvalitě žurnalistiky provedeném ve spolupráci Evropské observatoře žurnalistiky (EJO) s Univerzitou Karlovou.

Jak si vysvětlujete postoje českých politiků k médiím?

Zdroje:

*Hájek, R.: Politici: Média jsou vlivná, demokracii nepomáhají. EJO. Dostupné online na cz.ejo-online.eu/3284/medialni-zurnalistika/politici-media-jsou-vlivna-demokracii-nepomahaji. (citace je redakčně upravena)

**iForum, časopis Univerzity Karlovy. Dostupné online na <http://iforum.cuni.cz/IFORUM-15553.html>.

JSEM RUSKÝ OKUPANT

ANOTACE:

Aktivita vede žáky ke kritickému myšlení a uvědomění si potřeby ověřovat přijímané informace. Žáci porovnají interpretaci různých vojenských intervencí sovětské a ruské armády, kterou nabízí propagandistické video, s historickými fakty. Zároveň provedou analýzu zhlédnutého videa pomocí pěti klíčových otázek.

VZĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: jazyk a jazyková komunikace, člověk a společnost

OV: jazykové vzdělávání a komunikace, společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: MV, OSV, VMEGS

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 16+

CÍLE:

Žáci:

- dokážou analyzovat propagandistické video;
- si uvědomují nutnost ověřovat informace z různých zdrojů;
- rozvíjejí své znalosti historie SSSR a Ruské federace.

DĚLKA: 45 min.

POMŮCKY:

- LIST PRO PEDAGOGY
- tabule nebo flipchart

POSTUP:

1. Aktivitu zahájíme **projekcí filmu**.
2. Následně se žáky diskutujeme o interpretaci okupace pobaltských republik, kterou mezi Rusy šíří současná ruská propaganda.
3. Promítneme žákům propagandistické video Jsem ruský okupant. Přehrát video
4. Po jeho zhlédnutí se žáků ptáme: *Kdo je podle vás autorem videa? Jak se snaží upoutat naši pozornost? Proč bylo tohle video vytvořeno? V čem mohou ostatní lidé chápat jeho obsah jinak než vy?*
5. Pustíme video znovu a tentokrát jej zastavíme po prvním příkladu „záchranné intervence“, kterou popisuje (Sibiř). Ptáme se žáků, co si o této historické události myslí, jestli je něco překvapilo a zda znají souvislosti.

Klademe otázky: *Jak na vás tato intervence působí? Potřebujete nějaké další informace, nebo jste se z videa dozvěděli vše podstatné?*

6. Poté žákům sdělíme informace k této intervenci (viz **LIST PRO PEDAGOGY**) a ptáme se: *Které hodnoty a úhly pohledu video obsahuje a co z něj bylo vypuštěno? Proč to autor udělal? Čeho tím chtěl docílit?*
7. Stejným způsobem pokračujeme v analýze u dalších historických událostí. Upozorníme na vojenské intervence SSSR a Ruské federace, které video neprezentuje. Opět diskutujeme o důvodu.

REFLEXE:

Reflexe probíhá formou diskuse. Ptáme se: *Jak vnímáte video teď? Jak se cítíte? Jak autor podává násilnou okupaci (jako pomoc, záchranu)? Na závěr žáky seznámíme s informacemi o vzniku a sdílení videa, které jsou rovněž uvedené v listu pro pedagogy.*

POZNÁMKA:

V aktivitě je použito pět klíčových otázek pro kritickou analýzu mediálního obsahu, viz soubor *Jak se správně ptát* aneb *Cesta k mediální gramotnosti*.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Lekci jsem vyzkoušela s žáky 4. ročníku gymnázia. Postupovala jsem obráceně, než je uvedeno v postupu. Jako první jsem promítla žákům video *Jsem ruský okupant*, aniž bych jim sdělila téma hodiny. Video žáky velmi zaujalo jak po stránce obsahové, tak po stránce grafického zpracování. Film jsem žádným způsobem nehodnotila, jen jsem žákům sdělila informace o autorovi. Pracovní list s pravdivým vysvětlením událostí jsem rozstříhala. Každá dvojice obdržela vždy jednu událost, kterou si pozorně přečetla. Znovu jsem pustila video, které jsem zastavila po jednotlivých událostech a nechala dvojice ostatním sdělit informace, které nastudovaly. Po druhém zhlédnutí videa žáci diskutovali o tom, co je cílem videa a jak by vypadalo podobné video o okupaci Československa v roce 1968. Žáci sami vyhodnotili video jako propagandistické. Po diskusi jsem jim promítla film *Masterplan*, který je velmi zaujal a byl pro ně přínosem díky mnoha novým informacím. Někteří žáci ho však hodnotili jako nepřehledný. Měli problémy zorientovat se hlavně v jednotlivých aktérech filmu a v tom, kdo na jaké straně je.

Jana Kopúnová, Gymnázium, SOŠE a SOU Kaplice

ANALÝZA VIDEO JSEM RUSKÝ OKUPANT

Pohledem novináře Ondřeje Soukupa

OKUPACE SIBIŘE

Dobývání Sibiře zahájili kozáci koncem 16. století, kdy oddíl atamana Jermaka se vydal přes Ural a začal dobývat Sibiřský chanát, relativně velký státní útvar sibiřských Tatarů. Jejich tažení proběhlo bez vědomí carských úřadů, platili ho bohatí kupci Struganovovi. Cílem bylo jak otevřít nové obchodní cesty, tak pro řadové účastníky především možnost rabovat, což se podařilo při dobytí města, kde dnes stojí město Ťumeň. Od té doby další oddíly táhly na východ, zakládaly pevnosti a podrobovali si místní obyvatelstvo. Do určité míry šlo o klasickou kolonizaci, někteří badatelé to přirovnávají k dobývání Divokého západu v Severní Americe. Expanze byla motivovaná také postupným vybíjením sobola, jehož kůže byla v 16. a 17. století hlavním ruským vývozním artiklem. Porobené národy platily daně kůžemi, kvůli čemuž zvíře mizelo a bylo potřeba putovat dále do tajgy. I chování Rusů k místním národům bylo podobné jako chování Američanů vůči Indiánům, pokusy o odpor byly tvrdě potlačovány, místní také umírali na pro ně neznámé nemoci a velkým problémem byl alkoholismus.

OKUPACE POBALTÍ

V létě 1939 se Sovětský svaz sblížil s nacistickým Německem a výsledkem bylo podepsání paktu Molotov-Ribbentrop podle jmen ministrů zahraničí. V tajném dodatku ke smlouvě pobaltské státy (s určitou výjimkou Litvy, která byla částečně okupovaná Německem) a východní Polsko byly uznány coby státy se sovětskou sférou vlivu. Po napadení Polska v září 1939 Sovětská armáda okupovala východní Polsko a zároveň začala vyvíjet nátlak na vlády pobaltských států. Ty nakonec koncem září všechny podepsaly dohody o přátelství, podle kterých v nich byly rozmístěny jednotky Rudé armády. V létě 1940 Sovětský svaz svrhl vlády ve všech třech státech a zinscenoval referenda o připojení k SSSR. Následovaly represe proti bývalým politikům, inteligenci a podnikatelům. Na Sibiř byly deportovány desítky tisíc lidí. Zhruba dalších 100 tisíc lidí bylo deportováno po skončení války. Okupaci Pobaltí nikdy neuznaly Spojené státy americké, Vatikán a další státy.

OKUPACE STŘEDNÍ ASIE

Během svého postupu na východ od Uralu se ruští kozáci postupně dostávali také do stepí, které jsou dnes součástí Kazachstánu. Skutečná kolonizace střední Asie začala až v polovině 19. století, kdy se carským vojevůdcům pomalu dařilo postupovat až k hranicím Afghánistánu. Bez ohledu na povstání, která neustále vypukala, neměli obyvatelé střední Asie proti mnohem lépe vyzbrojené ruské armádě šanci. V soudobém tisku i memoárech vojáků jsou obyvatelé líčeni jako divoši, lupiči apod. Tato kulturní nadřazenost tak zdánlivě vysvětlovala ruskou expanzi jako snahu o civilizační rozkvet regionu. Ve skutečnosti šlo především o soutěžení s Velkou Británií o kontrolu nad Asií, které v odborné literatuře dostalo název Velká hra. Ta skončila koncem 19. století, kdy Britové vzdali snahu o dobytí Afghánistánu a Rusko také nemělo sílu na další postup na jih. Obyvatelstvo střední Asie také dlouho vzdorovalo bolševikům, partyzánské boje trvaly až do konce 20. let 20. století.

OKUPACE UKRAJINY

Podobně jako v případě českého národního obrození prošlo ukrajinské národní hnutí řadou fází. Ukrajinská identita coby politického národa byla zformována již v první polovině 19. století. Země byla však rozdělena mezi carské Rusko a Rakousko-Uhersko. Protože používání ukrajinštiny Moskva zakazovala, centrum národního hnutí bylo na Haliči, odkud se pašovaly knihy na území ruského státu. Během říjnové revoluce Ukrajina vyhlásila nezávislost, již počátkem roku 1919 ale bolševici porazili slabé oddíly tohoto mladého státu. Následovala občanská válka, v níž na podzim roku 1919 bolševici definitivně zvítězili. Zbytky ukrajinských oddílů se stáhly na Halič, která byla pod kontrolou Polska. Sovětskou část Ukrajiny zasáhl v letech 1932–1933 hladomor záměrně vyvolaný konfiskací veškerého obilí sovětskými úřady během neúrody. Odhaduje se, že tehdy zahynulo minimálně 2,6 milionu lidí. Poté, co si Sovětský svaz rozdělil v roce 1939 s nacistickým Německem Polsko, dostala se pod vládu

Moskvy i západní Ukrajina. I zde proběhly represe, desetitisíce lidí byly deportovány na Sibiř. Další statisíce obyvatel byly přesídleny během poválečného potlačení nacionalistických oddílů Ukrajinské povstalecké armády.

POLSKÁ INVAZE BĚHEM TZV. OBDOBÍ ZMATKŮ

Po smrti cara Ivana IV. Hrozného převzal vládu jeho syn Fjodor, který však nebyl silným panovníkem. Druhý syn Dmitrij zemřel v dětství pravděpodobně při epileptickém záchvatu. Tím skončila rurikovská dynastie a o moc vypuká boj mezi jednotlivými bojary, kteří si nakonec zvolili carem Borise Godunova. Záhy se v Polsku objevil člověk, vydávající se za careviče Dmitrije. Dosáhl přijetí u polského krále a výměnou za slib předat Polsku Smolensk mu vévoda Jerzy Mnieszek najal armádu, se kterou se mu v roce 1606 podařilo dobýt Moskvu. Rok poté byl ale během povstání zabit bojary. O další rok později se objevil samozvanec Lžedmitrij II. Následovalo dalších pět let bojů mezi polsko-litevskými oddíly a novým carem Vasilijem Šujským a bojary, kteří často měnili strany. Uspěla až zemská hotovost Minina a Požarského, jejichž oddíly v roce 1612 porazily polskou posádku Kremlu a postupně vyhnaly polsko-litevské oddíly ze země. Na den jejich vítězství dnes Rusko slaví státní svátek Den národní jednoty.

ZAPÁLENÍ MOSKVVY V DOBĚ NAPOLEONSKÝCH VÁLEK

V roce 1812 Napoleon napadl Rusko. Jeho armáda zvolna postupovala k Moskvě, zatímco ruská se vyhýbala rozhodující bitvě. Ta nakonec vypukla počátkem září u vesnice Borodino nedaleko Moskvy. Krvavá bitva, v které na každé straně padlo okolo 30–40 tisíců vojáků (zhruba čtvrtina celkového počtu), skončila nerozhodně, ale maršál Kutuzov, ruský velitel, se rozhodl pro ústup, aby nepřišel o celou armádu. 14. září Napoleonova vojska obsadila Moskvu, ještě ten den večer ve městě začal požár. Dodnes není jasné, zda šlo o náhodu během chaosu, panujícího po dobytí města, nebo zda šlo o zhářství ze strany ustupujících Rusů. Další den požár zuřil natolik, že Napoleon musel opustit Kreml, stejně jako většina jeho vojáků. Oheň zničil většinu budov, podle svědectví pamětníků jestliže před válkou Moskva měla cca 30 tisíc domů, po ní zůstala stát sotva jedna šestina. Znamenalo to také, že ve vypáleném městě Napoleon nemohl přezimovat a byl donucen vydat se zpět na západ. Francouzi se při ústupu potýkali s nedostatkem potravy. Takto vyhladovělá armáda se již nezmohla na odpor.

BOJE U VOLOKOLAMSKU

Autor patrně naráží na příběh o 28 vojácích z 316. divize pod velením generálmajora Ivana Panfilova, kteří v listopadu 1941 měli během čtyřhodinového boje zničit osmnáct německých tanků, přitom ale všichni zahynuli. V sovětské mytologii byli nazýváni „hrdinové panfilovci“ a fráze politruka Kločkova „Není kam ustupovat, za námi je Moskva“ vešla do školních učebnic. Ještě během války všech 28 vojáků získalo titul Hrdina Sovětského svazu in memoriam. Ovšem již krátce po válce sovětská vojenská prokuratura zjistila, že jde o literární výmysl dopisovatele vojenských novin Krasnaja zvezda Alexandra Krivického. Přišla na to během stíhání jistého Ivana Dobrobavina, který byl obviněn z kolaborace s Němci. Ukázalo se, že je to jeden z „panfilovců“. Ten vypověděl, že sice u Volokolamsku byl, ale žádný boj s osmnácti německými tanky neproběhl. Vyšetřování prokuratury ale bylo tajné a na veřejnost se dostalo až koncem osmdesátých let minulého století. Současný ředitel ruského státního archivu Sergej Mironěnko celý příběh označuje za „mýtus, který prosazoval stát“.

Další příklady událostí, které video nezmiňuje

OKUPACE ČESKOSLOVENSKA V ROCE 1968

V srpnu 1968 vojska Varšavské smlouvy pod velením Sovětského svazu překročila hranice Československa, aby tak rozdrtila pokus vedení československých komunistů o reformu socialismu, který se vymykal sovětskému pojetí. Během invaze a až do konce roku zahynulo 108 civilistů, bezprostředně po napadení emigrovalo 70 tisíc lidí, do uzavření hranic v roce 1969 počet stoupl na 300 tisíc osob. Sovětská vojska v počtu 130 tisíc pak zůstala v Československu až do roku 1991.

POTLAČENÍ MAĎARSKÉHO POVSTÁNÍ V ROCE 1956

V říjnu 1956 v Maďarsku vybuchla na povrch nespokojenost se stalinistickým režimem. Původně studentská demonstrace požadovala nezávislost Maďarska na Sovětském svazu, budování demokratického socialismu a svobodu slova. Demonstrace brzy přerostly do srážek s nenáviděnou tajnou službou ÁVH a dalšími státními orgány. Vyzbrojení demonstranti útočili na sídla sdělovacích prostředků, služebny státní bezpečnosti, výbory komunistické strany a další orgány. Sovětské jednotky umístěné v Maďarsku do bojů původně nezasahovaly a dokonce byly vyvedeny z Budapešti. Záhy ale Kreml změnil názor. Oficiální verze tvrdí, že to bylo kvůli možnému vyhlášení neutrality, jiní zase kvůli tomu, že byla ohrožena moc komunistické strany. Sovětské tanky nakonec povstání rozdrtily, zabito bylo kolem 2500 Maďarů a 700 sovětských vojáků. V zemi proběhlo masové zatýkání a před soudy stanulo na 26 tisíc lidí, několik stovek z nich bylo popraveno. Mezi nimi byl i ministerský předseda Imre Nagy a další dva lidé z reformní vlády.

FINSKÁ VÁLKA 1939–1940

Od roku 1938 vedl Sovětský svaz jednání s Finskem o odstoupení části finského území a vybudování sovětských vojenských základen na ostrovech v Baltském moři výměnou za část sovětské Karélie okolo polárního kruhu. Finové to odmítali, protože na SSSR požadované karelské šíji měli jediná obranná postavení a obyvatelé byli ostře proti ústupkům Sovětskému svazu. V srpnu 1939 Moskva podepsala s Berlínem smlouvu o nenapadení, zvanou pakt Molotova-Ribbentropa, v jejímž tajném dodatku bylo Finsko uznáno za sféru zájmů Sovětského svazu. Poté Stalin Finům oznámil, že je nutné posunout hranice na úkor Finska, a to z důvodu, že není možné přestěhovat Leningrad dále od finské hranice. Helsinky požadavek Sovětského svazu odmítly, a tak ministr zahraničí Vjačeslav Molotov prohlásil, že „civilové již nemohou nic dalšího dělat, přišel čas vojáků“. Dne 30. listopadu sovětská vojska vtrhla do Finska pod záminkou, že finské dělostřelectvo ostřelovalo sovětskou jednotku. Současně vznikla „revoluční finská vláda“ pod vedením komunisty Otto Kuusinen. Sovětský svaz ji okamžitě uznal a prohlásil vládu v Helsinkách za nelegitimní. Kvůli agresi byl Sovětský svaz vyloučen z Ligy národů. Protože se Finsku nedostalo žádné podpory, musely Helsinky nakonec všechny sovětské podmínky přijmout. V bojích padlo zhruba 20 tisíc vojáků finské armády a 50 tisíc sovětských vojáků.

SOVĚTSKÉ ANGAŽMÁ V AFGHÁNISTÁNU

V roce 1978 během státního převratu přišla k moci marxistická Lidově demokratická strana Afghánistánu, což ovšem okamžitě vyvolalo občanskou válku, když se proti marxistům postavili konzervativci. Prakticky okamžitě nová vláda požádala Sovětský svaz o vojenskou pomoc, Moskva ale dlouho odolávala s tím, že marxisté nemají lidovou podporu a hrozí zatažení Sovětského svazu do dlouhého konfliktu. Na konci roku 1979 ale v Kremlu zvítězili jestřábi a sovětská vojska svrhla a zabila prezidenta Hafizulláha Amína a postupně se rozmístila po celém Afghánistánu. Nikdy se jí ale nepodařilo obsadit zemi, kontrolovala pouze Kábul a velká města. V roce 1986, kdy zde bylo zhruba 100 tisíc sovětských vojáků, mudžáhedíni kontrolovali asi 70 % země. Protisovětské bojovníci byli podporováni Západem a státy Perského zálivu, desetitisíce bojovníků přišly ze zahraničí. V roce 1986 mudžáhedíni dostali americké protiletěcké rakety Stinger, což omezilo sovětskou vzdušnou převahu. Od téhož roku Moskva přemýšlela, jak svá vojska stáhnout, což se nakonec stalo o tři roky později. Marxistická vláda vydržela až do roku 1992, poté se ale země zhroutila do chaosu vzájemných bojů mezi polními veliteli.

V Afghánistánu zahynulo zhruba 15 tisíc sovětských vojáků, ztráty na afghánské straně se odhadují na necelý milion mrtvých, v naprosté většině civilního obyvatelstva.

OKOLNOSTI VZNIKU A ŠÍŘENÍ VIDEA

Virální video **Jsem ruský okupant** zasáhlo internet v březnu 2015 nevídanou silou. Do dnešního dne **ho zhlédlo více než osm milionů diváků**. Stalo se jedním z nejvýraznějších a neúspěšnějších mediálních sdělení ruské propagandy vytvořených pro **virální sdílení** na sociálních sítích. Tomu napomohlo také vědomé rozhodnutí jej hned po jeho vzniku opatřit **titulky ve 13 jazycích**, mj. také vietnamskými či slovenskými. Nejedná se ovšem o oficiální státní propagandu. Autorem videa je (tehdy 29letý) Rus Jevgenij Zhurov, grafický designér na volné noze. „Proti Rusku je vedena totální informační válka. (...) Udělal jsem to hlavně pro nás, abychom nezapomněli své významné dějiny,“ uvádí autor videa pro BBC.

Video se vyznačuje především **vysokou kvalitou zpracování**, je informačně nabitě – kulometně sází argumenty přesvědčující diváka o tom, že **kam Rusko během svých dějin vstoupilo, tam následoval pokrok a rozkvět**.

Forma zpracování mediálního sdělení – to, jak se autor snaží upoutat divákovu pozornost – může mít velký vliv na to, jak bude toto sdělení divákem přijato. V tomto případě je působivým nepochybně dynamický střih, atraktivní animovaná infografika, velmi kvalitní grafické podklady a zpracování, dramatická hudba, krátký formát.

Video nepokrytě **uznává, že Rusko v minulosti okupovalo a nadále okupuje některé země**. Omluvou za to má nicméně být skutečnost, že **země pod ruskou okupací vzkvétají**. Autoři záměrně nabízejí určité úhly pohledu, kdy jsou **některé informace ve sdělení obsaženy, zatímco jiné jsou záměrně vypuštěny** (např. hladomor na Ukrajině v letech 1932–1933, v jehož důsledku zemřely miliony lidí, cíleně řízený Stalinovým režimem).

Zajímavosti

Poněkud děsivých souvislostí vše nabylo ve chvíli, kdy toto video sdílela na svém oficiálním twitterovém profilu ruská ambasáda v Praze (převzala jej z českých proruských serverů). I ambasáda však nakonec nejspíše usoudila, že Rusko opravdu nebylo historicky vždy takovým, jaké je zobrazuje video. Tweet totiž posléze ze svého profilu smazala.

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Jaká je historie vztahů mezi Pobaltím a Ruskem?

Historie těchto vztahů je **velmi komplikovaná**. Ve všech třech zemích (Litva, Lotyšsko, Estonsko) žije **početná ruská menšina**, v některých velkých městech tvoří Rusové většinu obyvatel. Z tohoto důvodu jsou si pobaltské státy s Ruskem v mnohém blízké. Pobaltské státy s napětím sledovaly odtržení Krymu od Ukrajiny a připojení k Rusku, protože z minulosti mají s něčím podobným neblahou zkušenost. Aktuální vývoj na Ukrajině a na Krymu bývá přirovnáván k roku 1940, kdy Rudá armáda Litvu, Lotyšsko a Estonsko okupovala a po zmanipulovaných referencích Stalin země připojil k Sovětskému svazu. To vedlo k jejich dlouhodobému úpadku.

2. Jaký je v současnosti vztah mezi pobaltskými zeměmi a Ruskem?

Pobaltské státy dnes svoji hranici s expanzivním Ruskem vnímají jako frontovou linii. Například v Estonsku, jehož druhé největší město Narva leží přímo na hranici s Ruskem, se vedla debata, zda se Kreml pokusí Narvu získat. Například tím, že bude podobně jako před tím v Gruzii nebo na Ukrajině tvrdit, že tamní ruské obyvatelstvo je utlačované. Dosud k tomu nedošlo, i vzhledem k tomu, že suverenita Estonska je jistěna tím, že je součástí NATO a EU. **Pobaltské státy dnes společně s Polskem patří v NATO a EU k největším kritikům Ruska** a snaží se zajistit si více pojistek proti jeho možné expanzi. Včetně větší a stále účasti vojáků NATO na svém území.

3. Proč někteří obyvatelé Pobaltí požadují připojení k Rusku?

Je to dáno tím, že část se **hlásí k ruské menšině**. Mají pocit, že jejich postavení uvnitř pobaltských států není příliš dobré. Tamní veřejnoprávní nebo státy kontrolovaná média dlouho nevysílala v ruském jazyce nebo v něm vysílala málo. V menšinách to vyvolávalo **pocit frustrace**, že jsou druhořadými občany.

4. Jak na danou situaci reagují evropské státy?

Uvnitř EU i NATO se prosadil většinový názor, že Pobaltí skutečně může být Ruskem ohrožené. Nejde jen o možnost vojenské expanze, pobaltské státy a je-

jich suverenita byla v minulosti narušena ze strany Ruska kybernetickými útoky, které měly vyřadit kritickou infrastrukturu důležitou pro jejich fungování. Aby **NATO zvýšilo svoji provázanost s Pobaltím**, vybuďovalo v každé ze zemí nějaké své důležité centrum. V Estonsku je ústředí pro zajišťování kybernetické bezpečnosti, v Lotyšsku pro zajišťování energetické bezpečnosti a v Litvě nově vzniklo centrum proti propagandě.

Velká Británie během nedávného summitu NATO ve Varšavě oznámila, že vyšle do Pobaltí 500 vojáků. Dalších 150 vojáků tam má zamířit z Polska. Tisíce britských vojáků budou v pohotovosti připraveny vyrazit v případě potřeby na pomoc během několika dnů.

5. Jsou skutečně Rusové v zemích, kde žijí jako etnická menšina, diskriminováni? Jakou roli v tomto konfliktu hraje propaganda?

V Pobaltí mohla být jistě větší pozornost věnována tomu, aby byl ruský jazyk více přítomný ve veřejnoprávních médiích. V některých zemích se to před časem pozitivně změnilo s cílem dostat ruskojazyčné menšiny, které sledovaly ruskou televizi, a to především propagandistický První kanál, z vlivu ruské propagandy. Proto například v Lotyšsku začala v roce 2015 vysílat ruskojazyčná televize. Po roce se ale zjistilo, že menšiny si dál udržují řadu stereotypů a nezávislé vysílání v jejich jazyce na ně nemá příliš vliv.

Menšiny mají **přístup k volbám**, mohou se účastnit politické soutěže, někteří jejich zástupci opakovaně uspěli. Kvůli příslušnosti k ruské menšině **není nikdo perzekvovaný**, jde spíše o jednotlivé excesy.

6. Jak funguje ruská propaganda v zahraničí?

K ovlivňování veřejného mínění na Západě využívá Rusko **různé kanály**. Tím oficiálním je televizní stanice **Russia Today**, která má konkurovat etablovaným televizím, jako je BBC nebo CNN. Russia Today má silnou síť zpravodajů po celém světě, vysílá anglicky a vypadá k nerozeznání od moderních zpravodajských televizí. Program televize kontroluje ruské ministerstvo zahraničí ve spolupráci s tajnými službami. Stanice zřetelně podporuje mocenské zájmy Kremlu. Během války v Gruzii, v roce 2008, se například neustále na zpravodajské liště a poté ve zprávách opakovala informace, že v Osetii došlo ke genocidě. A to v době, kdy zpráva nebyla potvrzena pro nedostatek důkazů. Nahrávalo to však Kremlu, který chtěl Osetii

od Gruzie odtrhnout. Zvěsti o genocidě mu k tomu dávaly legitimitu. Podobně zkresleně Russia Today informuje i o ruské válce proti Ukrajině.

Rusko zároveň používá k šíření desinformací řadu **neoficiálních kanálů**. Jde především o **anonymní weby**, které fungují v různých jazykových mutacích v řadě evropských zemí. Nejvíce v těch, které Rusko dlouhodobě považuje za svoji sféru vlivu, jako například Česko nebo Slovensko. Cílem je, aby v daných společnostech šířily **chaos, rozdělávaly veřejnost, zvyšovaly napětí**. V takovém nestabilním prostředí pak Rusko snáze prosazuje své zájmy. Ne všechny anonymní weby jsou přímo řízené Ruskem. Za některými z nich stojí například čeští občané, kteří jsou z různých důvodů frustrováni ze společenského vývoje.

Rusko pak do veřejné debaty na Západě zasahuje i z **tzv. trollích farem**. Jedná se o specializované domy nacházející se v Rusku, v nichž působí odborníci na komunikaci. Ti mají za úkol zaplavovat příspěvky pod články v západním tisku informacemi, které jsou opět ve prospěch Ruska. Často jsou ale nepravdivé nebo zmanipulované.

7. Ve filmu zaznívá, že Rusko využívá k šíření svých zájmů „neziskové organizace“. Proč volí právě je?

Neziskové organizace jsou obecně vnímané jako instituce, které většinou sledují nějaké společenské zájmy. Pomáhají různě znevýhodněným lidem, podporují vzdělání nebo demokratické hodnoty a principy. Z tohoto důvodu je ruské tajné služby někdy využívají jako krycí schránky pro to, aby mohly na Západě jejich prostřednictvím vykonávat špionážní činnost. Přes neziskové organizace se mohou jejich agenti dostávat do Evropy, protékají přes ně peníze na krytí nelegálních operací proti evropským demokraciím apod.

V případě pobaltských států je jejich náplní hlavně **propagandistická činnost**, snaha ovlivnit myšlení tamních ruských menšin. Rovněž v Česku funguje více proruských neziskových organizací, některé z nich pořádají debaty v Parlamentu a snaží se ovlivnit názory poslanců (např. Institut slovanských strategických studií). Válku na Ukrajině často interpretují ruským, velmi zkresleným pohledem. Tedy, že země má fašistické vedení, ruská menšina na Ukrajině trpěla, a proto jí bylo potřeba pomoci odtržením kusu území, kde žila, a jeho připojením k Rusku. Vliv podobných organizací je těžké měřit, nepochybně část lidí

ovlivňují, na druhou stranu žádná Rusku více nakloněná strana se zatím v Česku nedostala k vládě.

8. Opravdu má Vladimir Putin své zástupce v Evropské unii? Jak tyto lidé pracují?

Má, a to v některých národních státech i v řadě jednotlivců. Země jako **Maďarsko, Itálie nebo Slovensko** prosazují v EU ruské zájmy. V poslední době jde hlavně o snahu zrušit protiruské ekonomické a politické sankce, které byly zavedeny jako odvetné opatření za vpád Ruska na Ukrajinu. Pro Rusko jsou bolestivé, protože zpomalují růst ekonomiky, která je dlouhodobě v recesi, a konkrétním vlivným lidem z Putinova okruhu znemožňují cestovat na Západ. Proto je chce prezident Putin zrušit. Zatím k tomu nedošlo, některé státy se ale o to snaží. Buď podceňují rizika ze strany Ruska, nebo jim Kreml slibuje výhodnější dvoustranné ekonomické smlouvy (dodávky ropy a zemního plynu). Případně pomoc s financováním jejich kampaní, jak můžeme vidět u kandidátky na francouzskou prezidentku, nacionalistické političky Jane-Marie Le Pen. Poté, co ji odmítly francouzské banky půjčit finanční prostředky na kampaň, dostala peníze z Ruska. Le Pen plánuje v případě svého zvolení vystoupení Francie z EU a NATO, což by obě instituce značně oslabilo. A to je rovněž v zájmu Ruska.

Někteří lidé pracující na Západě ve prospěch Ruska se dříve zapletli s tajnou službou KGB a nyní jsou tak snadno vydíratelní. Jejich činnost může být různá: od získávání tajných materiálů o obranyschopnosti Západu, přes ovlivňování zákonů ve prospěch Ruska až po sbírání kompromitujících informací na různé důležité osoby.

9. Co se stalo v Oděse v roce 2014?

Při srážkách mezi příznivci evropského směřování Ukrajiny, kteří odmítali proruskou vládu v Kyjevě, a jejich odpůrci zahynulo přes čtyřicet proruských aktivistů. Pro jejich soupeřníky (a také ruská média) se tato smutná událost stala důkazem, že proevropsky smýšlející politici na Ukrajině a hnutí veřejného odporu, které je podporovalo, jsou fašisté, kteří stejně jako Němci za války upalují lidi zaživa. Jejich oponenti zase poukazovali na rozpory oficiální verze a naznačovali, že stoupenci Moskvy se mohli stát oběťmi vlastních vůdců, kteří je kvůli propagandistickému efektu jednoduše obětovali.

Pro většinu obyvatel Oděsy bez ohledu na politické přesvědčení byl ale masakr především obrovským šokem, ze kterého se město vzpamatovává doteď. I vzhledem k tomu, že toto jihoukrajinské sídlo bylo vždy pyšné na svou etnickou různorodost a příslovečnou toleranci vůči jiným názorům.

Odpovědi vypracoval:

Ondřej Kundra, novinář a publicista

Odkazy:

Evropské hodnoty

www.evropskehodnoty.cz

HlídacíPes.org

www.hlidacipes.org

Human Rights Watch

www.hrw.org

Reporters Without Borders

<http://en.rsf.org>

Doporučená literatura:

KUDRNA, O.: *Putinovi agenti*. Bizbooks, Praha 2016.

KUNDRA, O.: *Putinův hlas v Česku*. Dostupné on-line na <http://www.respekt.cz/z-noveho-cisla/putinuv-hlas-v-cesku>

MYERS, L., S.: *Nový car: vzestup a vláda Vladimira Putina*. Argo, Praha 2016.

Poslední aktualizace 08/2016

A large area of the page is filled with horizontal lines, providing a template for text entry. The lines are evenly spaced and extend across most of the page width.

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH
 Člověk v tísni, o. p. s.
 Šafaříkova 24, 120 00 Praha 2
www.jsns.cz

LEPŠÍ ŠKOLA
 PRO VŠECHNY

Hlavní mediální partner

